

**ЯНЖИМА
БУРХАНДАА
МҮРГЭМЭЙ!**

8 н.

**ИТГЭЛИЙН
ХАМБЫН
ЗАХЯАНУУД**

15 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2013 оной
июлиин 25
Четверг

(21928)
№ 29 (843)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Буряад Үнэн

Байгал далайдаа дуугаа үгэгты!

«АЛДАРТА БАЙГАЛ - АРЮУХАН ДАЛАЙНГАА» нэрэ түрэ үргээл

Байгал далаймнай дэлхэй дээрэ эгээн гүнзэги, тунгалаг найхан уһатай нуур гээшэ. Буряад арад мүнхэ нангин далай тухайгаа элдэб найхан дуу зохёодог байһан. "Алдарта Байгал - арюухан далай" гэжэ дуу шагнаагүй хүн үгы ёһотой. Байгал далай бии юм гэжэ бүмбэрсэг дэлхэйн хоёр хүнэй нэгэниинь дуулаһан байдаг. Харин Байгал далайн арюухан, сэбэрхэн уһанда тамаран амарха тухай дэлхэйн зоной гурбанай нэгэниинь хүсэдэг гэжэ тоо баримта гэршэлнэ.

Байгал далай шадар мүнделэн түрэхэ, ажамидаран ажаһууха аза талаантай бидэ Байгал далайгаа сэгнэн хамгаалха- манай уялга. Зунай халуун сагай эхилхэдэ, хаа-хаанаһаа байгаалин үзэсхэлэн-Байгал далай руу хүн зон тэгүүлдэг ха юм. Заха хизааргүй мэтэ номин хүхэ Байгал далайгаа энэ

байгаалин бэлэглэһэн шэдитэ үзэгдэлдэнь үлөөхын түлөө бидэ оролдохо ёһотойбди.

Байгал далай хадаа дэлхэйн эгээл урданай нуурнуудай нэгэн юм. Аяар 25 миллион жэлэй туршада ажамидаржа байһан Байгал, магад, мүнделжэ байһан океан болохо гэжэ эрдэмтэд тухайлдаг.

2008 ондо Россиин 7 гайхамшаг үзэгдэлнүүдэй тоодо Байгал далай ороо бэлэй. Харин мүнөө жэлэй мартын 25-һаа сентябриин 29 хүрэтэр бэлүүлэгдэхэ "Россиин 10" гэхэн мультимедийнэ конкурс -харалган Росси дотор эмхидхэгдэхэ гэжэ мэдэнэ ёһотойт. Энэ харалганай дүнгөөр манай Байгал далай арбан гайхамшаг үзэгдэлнүүдэй тоодо оробошье, оройдоол 9-дэхи нуури эзэлээд байна. Энэ харалганда илабал, Байгал далайдамнай бүхы дэлхэйн зоной анхарал табигдан, нангин арюун байдалыень хамгаалха, аршалха, хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ тунһатай болохо бшуу. Тиимэхэ хүн зон залхуурангүй, харалганда хабаадажа, Байгал

далайнгаа түлөө дуугаа үгыт даа гэжэ уряалнабди! Арюухан Байгал далаймнай алтан дэлхэйн "гайхамшаг эрдэни зэндэ-мэни" гэжэ мэдэрээ хадаа тэрэ мэдэрэлээ түби дэлхэйн арад түмэндэ дуулгаха, тодорүүлха манай уялга. Тиимэхэ хүн бүхэн бэе бээдээ дуулгажа, хүгшэн залуугүй булта www.10russia.ru гү, али www.10РОССИЯ.РФ гэхэн интернет холбоогоор ба смс- бэшгээр дуугаа үгэхэт. Ямаршье бүридхэлгүйгөөр ороод, тэндэ дуугаа үгэхэ эрхэтэйт. 24 часай хугасаада нэгэ IT- холбоотой газарһаа гурба дахин дуугаа үгэхэ болоно. Сүлөө саг олоод, хэдэн газарһаа дуугаа оло дахин үгэхэ арга бии. Гэбэшье, али

нэгэ шэнэ технологиин интернет аргаар мэхэлһэн хүнэй дуу үгэлгэ үгы хэгдэхэ.

Түрүүшын шата мартын 25-һаа июниин 30 хүрэтэр үнгэрөө. Хоёрдохи шата июлиин 1-нээ сентябриин 13-най Москвагай сагаар 12 сагта дүүрэхэ. Харин түгэсхэл байгша оной сентябриин 2-һоо сентябриин 29 хүрэтэр үнгэрэхэ.

Хүндэтэ манай нютагаар-хин! Сүлөө сагаа гамнангүй, интернет холбоондо гү, али багахан мүнгэнэй үнэ сэнтэй СМС-бэшгээр дуугаа эльгээжэ, "Алдарта Байгал-арюухан далайнгаа" нэрэ түрө үргээл!

Цырегма САМПИЛОВА.

ҮБНЭ САБШАЛГАН ЭХИЛЭЭ

Республикын ажахынуудта үбнэ сабшалгын хүлгөөтэй хаһа захалба. Кабанскын аймагай «Байкальское» ажахыда малай тэжээл хэр зэргэ бэлдэгдэж байна гээд, Буряадай Толгойлогшо Вячеслав Наговицын шалгалта хэбэ.

Мүнөө «Байкальское» ажахыда 500 центнер үбнэ сабшаад байна. Наратай сэлмэг үдэрнүүдэй тогтобол, августын 15 хүрэтэр 16 мянган центнер үбнэ хуряаха түсэбтэй. Эды зэргэ үбнэн 2 мянга гаран толгой үхэр тэжээхэд хүрэх гээд, ажахын түрүүлгшэ Виктор Терентьев мэдүүлнэ. Тиигээд ханаань зобоохон бэрхшээлээ хэлэбэ:

- Тоһо түлишын, мүн минеральна тэжээлэй түлөө гүрэн мүнгэ һомолхоёо болинхой. Тиигэһын орондо 1 гектар таряаланай түлөө 300 түхэриг гүрэн үгэжэ эхилээ. Үнэтэйгөөр худалдан абаһан тоһо түлишэмнай үбнөө сабшажа түгэхэхэдэ хүрэхэ аал?

Тус ажахыда шэнэ онһон аргаар үбнэ упаковконуудта хэжэ хадагалдаг болонхой. Тиихэдэнь бүхы шэмэ шүүһээ хоёр жэлэй турша соо алдангүй байна ха юм.

Гүрэнэй мэдэлэй тус ажахы ерэхэ жэлдэ үмсэлэгдэхэ юм. Тиигэхэгүйнь тула ажахынгаа ажал улам эршэдүүлхэ байгаа гээд, Вячеслав Наговицын ханаһанаараа хубаалдаба. Хэрбээ бэрхэ хүнэй үмсын ажахы болобол, баян ургасатай, бүри олон адуу малтай хубиин хэрэг гүүлэхэ гээд найдана. Шанар хайтай эдее хоолоор хангадаг хубиин ажахынууд гүрэнэй талаһаа дэмжэгдэжэ эхилэнхэй. Тиимэһээл һүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахы бишыхан алхамуудааршые һаа, хүгжэлтын замда гаранхай.

Сарюна ЭРДЫНЕЕВА.

АВТОРАЙ ФОТО-ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Вячеслав Наговицын Виктор Терентьевтэ (баруун гарһаа) ажахын бүхы дутуу дундануудыень тоолоно.

ТАРЯАЛАНАЙ НЭРЭТЭ ҮДЭР

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Искра» колхозой таряалан дээрэ Полиин үдэр үнгэрбэ.

Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдее хоолой министерство жэл бүри эрдэмтэдые, агрономууды болон ажахынуудай түрүүлгшэнэрые урижа, таряа тарилгын шэнэ онһон арга болонжонууды зүбшэн хөөрэлдэдэг заншалтай. Энэшые удаа Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академиин, БурНИИСХ-гэй, республикын бүхы ажахынуудай түлөөлэгшэд Полиин үдэртэ хабаадаба. Тиихэдэ таряалангаа ногоонһоо, жэжэ бужа шумуулһаа яагаад хам-

гаалхаб гэжэ зүбшэн хэлсэбэ.

Бүхы Россида мэдэжэ «Август» фирмын дурадхаһан онһон арга Мухар-Шэбэрэй «Искра» колхозой таряалан дээрэ амжалтатгаар туршалга гараа. Энээн тухай Россиин түрүү агрономуудай нэгэн Зинаида Колотилина мэдүүлбэ. Тэрэнэй тэмдэглэхээр, газарай хурьһэн поли бүхэндэ ондоо. Тиимэһээ хамгаалтын арга тааруулһан бэрхэтэйшые һаа, болоно.

Гадна Россиин полинуудай хажуугаар үбнэ

ногоон элбэгээр ургадаг. Тиихэдэ үхибүүнэй гүйсэдөөр угаагдаагүй нюур һануулдаг. Полиин хажуугаархи үбнэн ногоо үгы хэжэ байа гээд, Зинаида Колотилина уряалба.

«Россиин хүдөө ажахын түбэй» Буряадай таһагые ударидадаг Намжил Мард-ваевай һанамжаар, республикын таряалангууд руу үбнэ ногоон угаа ехээр добтолно. Иимэ байдалда химиин аргартэмсэнгүй байхань аргагүй.

Сарюна ЭРДЫНЕЕВА. Автораи фото-зураг.

Буряад Республикын Правительствын зүблөөн ОЙН АЖАХЫН АЛБАН ХУУЛИН ПРОЕКТНҮҮДЫЕ БЭЛДЭБЭ

Буряад Республикын Правительствын ээлжээтэ зүблөөн дээрэ Ойн ажахын агентствын бэлдэһэн хоёр хуулийн проектнүүд зүбшэгдэбэ.

ХОЁРДОХИ ХУУЛИДА ХЭНЭН НЭМЭЛТЭ ДЭМЖЭГДЭЭ

ЗҮБЛӨӨНЭЙ хараада табигдаһан хоёрдох хуулида нэмэлтэ хэгдэбэ. Эндэ эрхэтэдэй үмсын хэрэглэлгэдэ ой модо бэлдэхэ болон суглуулха тухай хуулида хэгдэһэн нэмэлтэ дэмжэгдэбэ. Үйһэ ба мүшэр суглуулха, бээе угаадаг бааниин веник болон хамуур бүтээхэ хэрэгтэ модоной зүйл ой тайга сэбэрлэхэ газарһаа ажаһуугшадта үгтэдэг юм. Гэхэтэй хамта хүн зон ой модо гамнангүй хэрэглэжэ, боролжо бургааһа хухалжа, ой модоной хөөргөө ургахагүйгөөр хохидол үзүүлнэ гэжэ баримталагдаба. Мүнөө энэ хуулида хэгдэхэ нэмэлтын ёһоор, ажаһуугшад үмсынгөө али нэгэ хэрэгтэ модо отолхоёо ханабал, газар арендэ абагшадта гү, али ойн ажахыда хандажа, зүбшэл абаха ёһотой. Ойн ажахы гү, али ой модо хэрэглэжэ байһан арендаторнууд хандагшадта хэрэглэхэ газарыень заажа үгэхэ болоно.

Иимэ болгоомжотой аргаар ой модон Красноярскын хизаар ба Томскын можодо хэрэглэгдэдэг байна.

ГУРБАДАХИ ХУУЛИН ПРОЕКТ ХҮСЭД ДЭМЖЭГДЭБЭГҮЙ

ОЙН ажахын агентствын бэлдэһэн хоёрдох проект соо 300 кубометр ой модо үгэхэ журам тухай хэлсэгдэбэ. Энэ хүнгэлэлтэ түлбэриггүйгээр газар абаһан зонһоо гадуур гэр байрын социальна ээлжэндэ бүридхэгдэһэн аад, ДНТ, СНТ-нүүдтэ өөһэдөө газар худалдажа абаһан зондо хүнгэлэлтэтэй гэрэй модон үгтэнэ ха юм. Тэдэнэр 2012 оной декабриин 31 хүрэтэр энэ хүнгэлэлтэдэ хүртэхэ аргатай байгаа. Зүгөөр, энэ хуулида хубилалта

оруулагдажа, энэ хүнгэлэлтэ 2013 оной январийн 1-һээ 2014 оной декабриин 31 хүрэтэр үргэлжэлүүлэгдэхэ тухай дурадхагдаһан байна. Иимэ хүнгэлэлтэдэ республикын оройдоол 17 хүн хүртэһэн байна. Зүгөөр иимэ үнэмшэлгэ абабашые, саг соогоо тэрэ хүнгэлэлтээ абажа шадаагүй зон аймаг бүхэндэ байна бшуу. Тиимэһээ хуулийн гуримай болзорто хубилалта хэгдэхые дурадхагдаа. Гэхэтэй хамта Буряад Республикын газарай болон зөөрийн харилсаануудай министр Маргарита Магомедова энэ асуудал шиидхэлгэдэ зүйтэй харюу дурадхаба.

- 2014 он хүрэтэр болзор үргэлжэлүүлхэ ямар удха байгаа юм? Энэ гурим огтолон үгы хээд лэ, энэ хүнгэлэлтэ алишые сагай болзоргүйгөөр үгтэдэг болгоходо яадаг юм? Иимэ хүнгэлэлтэ абаха аргатай зон үсөөн ха юм. Тиигээ хадаа булта арга боломжоороо тухаламжада хүртэг лэ, гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

Энэ баримта Правительствын бусад гэшүүд, байгаалиин нөөсэ хамгаалгын министр Баир Ангаев түрүүтэй дэмжэбэ.

Ойн ажахын агентствые хүтэлбэрилэгшын уялга дүүргэгшэ Николай Кривошеев өөһэдынгөө хэһэн нэмэлтэ дурадхадаа, хүн зоние дансын болзорой саг соо оруулха, гуримшуулха ёһотойбди гэжэ баримталаа.

Правительствын Түрүүлгшын орлошо Николай Зубарев энэ хуулийн проект баталангүй, хүсэд ашаглахыень эльгэхэ гэхэдэнь, Правительствын гэшүүд Маргарита Магомедовагай дурадхаһан һанамжанууды хараада абан ашаглаха гэжэ даабари үгөөд, хуулийн проектые дэмжэхэ гэжэ шиидэбэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

Аха дүү Монгол ороной айлшан

ХҮХЭ МҮНХЭ ТЭНГЭРИНЭЭ ҮРШӨӨЛ ХАЙРАДА ХҮРТЭНЭ

Чингисхаанай бүхэдэлхэйн академиин эрдэмтэ секретарь Жаргал Росси гүрэн аяншалан ерэхэдэ, манай "Буряад үнэн" Хэблэлдэ айлшаар ерэхэн байна.

Чингисхаанай бүхэдэлхэйн академи 2002 ондо Агууехэ Чингисхаанай түрэнһөөр 840 жэлэй ойдо дашарамдуулан байгуулагдаһан юм. Энэ академи хадаа дэлхэй дүүрэн мэдээжэ, суутай юм. Монгол орон Джордж Буш-баганиинь ерэхэдэ, академигэй нэрэ зэргэдэ хүртэһэн. Великобританиин премьер-министр Тони Блэр, ООН-ой генеральна секретарь Кофи Аннан, Билл Клинтон болон бусад мэдээжэ зон энэ академиин гэшүүд болонхой.

Жаргалай хэлэхээр, энэ академиин Президент Чингисхаанай 29-дэхи үри һадаһан болохо Пүрэв-Ойдовын Давааням 30 жэлэй туршада Чингисхаанай гүн ухаанай эрдэм шудалһан юм. Урданай түүхэ хадагалагша бүхэдэлхэйн хоёр эмхи тэрээндэ хаан-тайжа гэжэ нэрэ олгуулһан байна.

- Бүхэдэлхэйн зон Чингисхаанай гүн ухаанай эрдэмээр һонирхдог. Манай президент ООН-до үгтэһэн патент абаһан юм. Тиигэжэ академиин дэргэдэ шэнэ үе сагай ударидагша, хүтэлбэрилэгшэдые бэлдэхэ нургуули нээгээ. Мүн Пүрэв Ой-добын Давааням тэнгэритэй харилсаатай үргэл бүтээхэ эрхэтэй юм. Чингисхаанай шүтэдэг байһан шажан мүргэл бөөгэй бэшэ, ламын номлол бэшэ, харин Хүхэ Мүнхэ Тэнгэрийн харилсаан гээшэ, гэжэ Жаргал хөөрэнэ.

Хүхэ Мүнхэ Тэнгэрийн элшэ хүсэ абаха үргэл бүтээхэ, байгаалитай нангин харилсаха, Юртэмсын ахамидаралай бүхы һайниие бээдэ шэнгээхэ, зүб амидарал шэлэн абаха гэнэн нургаалтай юм.

Монгол гүрэнэй тэгэн дунда оршодог Хар Хорин гэжэ газарта 13-дахи зуун жэлдэ Монгол гүрэнэй ниислэл хото байһан юм. Тэрэ газар Улаан-Баатар хотонһоо 400-гаад модо зайда оршодог. Эгээл энэ газарта Чингис хаанай онгон шүтөөнэй һүлдэ дууджа ерүүлһэн юм. Тэрэ гэнээр энэ газарта Хүхэ Мүнхэ Тэнгэритэй харилсаха үргэл бүтээгдэдэг. Эндэ хабаадахын урда тээ гүн ухаанай уншалгада хабаадажа, хэн, ямар хүн энэ үргэл бүтээгдэхэ байха эрхэтэйбэ гэжэ элирүүлэгдэдэг. Эндэ хабаадалһан гэр бүлэ гал гуламтаяа нэргээжэ, саашанхи ажабайдалда урагшатай, амжалтатай ажаһуудаг юм гэжэ Жаргал мэдээсэбэ.

- Би Буряад орон ерэхэдэ, буряад зоной ажаһуудал шэнжэлхэ, буряадай сэхээнтэй танилсаха, харилсаха зорилго табинхайб. Манай академи бүхэдэлхэйн 32 гүрэнүүдтэ өөрынгөө филиалнууды нээнхэй. Гансал һонин гэхэдэ, Буряад орон, Хальмаг, Тыва Республиканыудта манай таһаг үгы байна. Тиимэһээ манай академи та бүгэдэнтэй харилсажа, нутагтатнай өөрынгөө таһаг нээхэ хүсэл би, гэжэ Жаргал мэдээсэбэ.

Жаргалай харуулһан фото-зураг дээрэ Хүхэ Мүнхэ Тэнгэритэй харилсаха тахилгата газарта 13 шулуун обоо бии юм. Шулуун дээрэ аргал, хониной ноһо, шара тоһо хээд, тэрэнээ шатаадаг байна. Тиигэжэ гал гуламтаяа аруудхана, тэнгэрийн элшэ хүсэндэ хүртэнэ, Агууехэ Чингисхаанай үршөөл хайра абана гэнэн удхатай.

Цырегма САМПИЛОВА.

ТҮРҮҮШЫН ХҮҮГЭДЭЙ НААДАНУУД - ТҮНХЭНДЭ

Түнхэнэй аймагта анха түрүүшынхид хүүгэдэй дунда зунай спортын нааданууд үргэн дэлгэсэтэйгээр нааян үдэрнүүдтэ үнгэргэгдэбэ. Аймагтай спортын хүгжэлтэдэ горитой нүлөө үзүүлхэ энэ наадануудта юһэн хургуули хабаадаһан байна.

2013 ондо Буряад Республикын болон Түнхэнэй аймагтай байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта Түнхэнэй засаг зургаани баригшад нютагай бүхы хүн зоние хабаадуулха гэжэ оролдно.

Гэхэтэй хамта, һүүлэй хэдэн жэлдэ Түнхэндэ спорт болон физическэ культура доройтонги байдалтай нэн. Хадата нютагай тамиршад амжалтануудые үнихэнэй туйлахаяа болёод байгаа гээд хэлэхэ шухала. Энэ байдалые яагаад найжаруулхаб гэжэ аймагтай захиргаан нилээд бодомжолоо. Тиин уржага ябаа улаан бургааһадые бага наһанһаа спорттой танилсуулбал, орёо байдалһаа заатагүй гарахабди гэнэн шиидхэбэри абтаа. Үшөө тиихэдэ олон жэлдэ Захааминда хүдэлһэн Даша Бальжинович Кыргыгенов нёдондо аймагтай хуралсалай таһагай даргаар томилогдоо бэлэй. Энэ хүн Захаaminaй аймагта жэл бүхэндэ болодог хүүгэдэй наадануудые эмхидхэлгэдэ нэгэтэ бэшэ хабаадалсан юм. Иигэжэ олон юумэнүүдэй тушаалдахада, Түнхэнэй аймагтай дэбисхэр дээрэ хүүгэдэй спортын нааданай найр бууба гээшэ.

Хүүгэдэй дунда мурьсөөнүүд угаа хэрэгтэй, ехэ социальна удхатай үйлэ хэрэг гээшэ. Энэниие Захаaminaй аймагта хүдэлжэ байхадаа, тон найнаар ойлгожо абаа бэлэйб. Иимэ наада үнгэргэхэ тухай наанамжыем нютагаархидайнгаа дэмжэлһэндэнь, баяртай байһанаа мэдүүлнэб, - гэжэ Даша Кыргыгенов хэлээ. - Хүүгэдэй спортын нааданууд арад зоние нэгдүүлнэ, залуушуулые шамбай бээтэй болгоно гээшэ. Энэ хэрэгтэ хурагшадай түрэлхид дуратайгаар хабаадалсана. Юуб гэхэдэ, олон жэлэй туршада түрэлхид үхибүүдэ хургуулида тушаагад лэ, хүүгэдэй хүмүүжүүлгэдэ багшанарыел харюусалгатай болгоод байгаа.

Наадануудта юһэн дунда бэшэ хургуулинуудай 200 гаран үхибүүд хабаадалсаа. Тэдэ булта Хужар нютагай гэр бүлэнүүдтэ байрлаһан байна. "Хужараймнай зон олон үхибүүтэй гэр бүлэнүүд болоодхёо", - гэжэ зарим хүнүүд энэбхилэн байгаа бэлэй.

- Бидэшые баһа хүүгэдэй наадануудта хабаадаһанбди. Юуб гэхэдэ, манайда хэдэн үхибүүд

хоноо. Зөөлэн унтари тэдэндэ бэлдэжэ, амтатай эдеэгээр хооллуулха гэжэ оролдообди. Манайшые үхибүүдэй холо нютагта мурьсөөндэ ошоод ябахадань, тон адляар хүндэлжэ, хооһоор ябуулхагүй бээ гэжэ найдагдана, - гэжэ Хужар нютагай ажаһуугша, эндэхи хургуулин багша Оксана Доржиевна Таряшинова хэлээ.

Эмхидхэгшэд хүүгэдэй наадануудые бүхэдэлхэйн Олимпиин наадануудта дүтэрхыгөөр үнгэргэхэеэ оролдоо: баярай оршондо нааданай нээлгэ болон хаалга үнгэргэгдөө. Нааданай эхиндэ олимпиин гал носоогдоо, һүүлдэнь тэрэ унтараагдажа, наадануудай удаадахи эээдтэ дамжуулагдаа.

- Хүмүүжүүлгын талаар энэ ехэ удхатай болоно. Юуб гэхэдэ, манай хүбүүд, басагад тон баһаа яагаад иимэ нааданууд болодог бэ, ямар түүхэтэйб гэжэ мэтэ мэдэснүүдые хадужа абаа болоно, - гээд Даша Бальжинович ойлгуулна.

Наадануудта хабаадаһан үхибүүд спортын зургаан зүйлөөр мурьсөө - бүхэ барилдаан, волейбол, футбол, аргамжа таталга, хүнгэн атлетикэ болон даам наадалга.

Хүнгэн атлетикээр Далахайн үхибүүд эрхимлээ. Волейболтой талмай дээрэ Шэмхын интернат-хургуулин шабинар түрүүлжэ гараа. Аргамжа таталгада Толтын үхибүүд шанга байһанаа гэршлээ. Футболтой мурьсөөндэ Хойтоглой хүбүүд илалта туйлаа. Даам нааданда хужарайхидтай тэмсэхэ тамиршад олодоогүй.

Бүхэ барилдаанда Толтын барилдаанда хоёр түрүү хуури эзэлээ. Хужарай болон Далахайн тамиршад нэгэ-нэгэ алтан медальда хүртөө. Наадануудай абсолютна абарга бүхэ болохын тула Толтын Вова Зарбаев болон Хужар нютагай Алдар Малзуров хоёр тэмсэжэ, нааданай эээн илажа, хонин бэлэгтэ хүртөө.

Бүхы мурьсөөнүүдэй дүнгүүдээр Далахайн хургуули түрүүлжэ гараад, 50 мянган түхэригөөр шагнагдаа. Хоёрдохи ба гурбадахи хууринуудые эзэлһэн Толтын болон Хойтоглой команданууд 22 болон 10 мянган түхэригөөр урмашуулагдаа.

Түнхэндэ амаржа байһан Буряад Республикын хуралсалай министр Алдар Дамдинов наадые халта дайраад гарахадаа, эндэ хэгдэжэ байһан ажалые үндэрөөр сэгнэжэ байһанаа мэдүүлээ. "Спорт хүгжөөхэ талаар тон зүб ажал Түнхэндэ хэгдэжэ байна. Үхибүүд ганса мурьсэжэ бэшэ, мүн ондоо нютагуудай үетэнөөрөө харилсана, нүхэсэнэ. Нааданай гол шэнжэ энэ гээшэ", - гээд Алдар Дамдинов тэмдэглээ.

Галын хургуулин дүрбэдэхи классай хурагша Юмжана Хамагаева аха үхибүүдтэ адли хүнгэн атлетикээр мурьсэжэ, Алдар Дамдиновай бэлэгтэ хүртөө. Удаадахи наадан Далахай хууринда эмхидхэгдэхэ. Тэндэ Түнхэнэй үхибүүд анха түрүүшынхидэ үбэлэй спортын зүйлнүүдээр мурьсэхэ.

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай фото-зурагууд.

ГЕННАДИЙ ВАСИЛЬЕВАЙ НАНГИН ДУРАСХААЛДА ЗОРЮУЛАГДАҢАН ВЫСТАВКЭ НЭЭГДЭБЭ

Ц.С. Сампиловой нэрэмжэтэ уран зурагай музейдэ буряад арадай уран дархашадай, скульпторнуудай выставкэ нээгдэбэ. РАХ бүлгэмэй гэшүүн, Россиин Федерациин габьяата уран зурашан, скульптор Геннадий Васильев түрэл арадайнаа соёл болон уран найханай урлалай хүгжэлтэдэ ехэ нүлөө үзүүлһэн байна.

МҮНӨӨ БУРЯАД ОРОН соогоо мэдээжэ болоһон олохон лэ уран зураашад болон скульпторнууд тэрэнэй хүтэлбэри доро дарханайн, урлалайн дүршэл абажэ үндэһэн байна. Тэдэнэй дунда Даша Намдаков. Энэ выставкэдэ хабаадаһын түлөө бүхы дэлхэйгээр суутай скульптор аяар холо Америкэһээ ерээ. Выставкэдэ Буряад ороной Үндэһэтэнэй музейн, Эрхүү хотын В.П. Сукачевой нэрэмжэтэ музейнүүдэй жасаһаа олон хонирхолтой бүтээлнүүд табигдаа.

Буддын шажанай бурхадай, табан хушуу малай гэхэ мэтэ Оронгын суута дархатай модоор бүтээһэн дүрэнүүд мүнөөшые болотор ехэ хонирхолтой, хүрөөтэйгөөр харагдана. Совет үеын А. Даржаев, Б. Зодбоев, А. Тимин, П. Намсараев, В. Уризченко гэгшэ скульпторнуудай зарим ажалнууд түрүүшынхидэ зоной анхалдалта табигдаба. Д. Намдаков, З.Дугаров, Д.Будажабэ, Ю.Эрдынеев, З.Дугаров гэхэ мэтэ буряад арадай мэдээжэ скульпторнуудай ажалнууд тэндэ олоор табигданхай.

Выставкын куратор Татьяна

Васильева хөөрэнэ:

- Эгээн түрүүн манай музей Даши Намдаковой выставкэ үнгэргэхэ гэжэ түсэблөөд байһан юм. Теэд скульпторай талаһаа бүхы буряад арадай уран дархашадай урлалай выставкэ үнгэргэхэ гэнэн дурадхал ороо... Мүнөө сагай скульпторнууд уран зурашанай классическа дээдын хургаалтай, гэгэшые ходоодоо уг изагуурайнаа домог түүхэдэ, үндэһэн соёлдоо хандан, эгээн хонирхолтой, дэлхэйгээр суурхана уран бүтээлнүүдые мүндэлүүлнэ.

Даши Намдаков буряад арадай соёлоороо, уран бүтээлшэд, зураашадаараа бүхы дэлхэйгээр суута болоо гэжэ тэмдэглээ. Геннадий Васильевай мастерскойдо дүршлөө дээшлүүлһэн юм. Даши Намдаков Геннадий Васильевые дулаанаар дурсажа, залуу дархашадай дүршэлтэй болоходо, ехэ нүлөөлһэн гэжэ тэмдэглээ:

- Хажуудань байгаад, ажаллахыень хаража, олон юумэндэ хурааб. Тиймэнэ би Геннадий Васильевые багшамни гэжэ баяраа хүргэжэ ябадагби.

Баира БАЛЬБУРОВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2013 оной июлиин 22-26

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШИН УЯЛГАНУУДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭ А.С.КОРЕНЕВОЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
22.07 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШИН УЯЛГАНУУДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
22.07 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

"Россиин Федерациин налогууд болон татабари түлбэринүүд тухай хууляар Россиин Федерациин субъектүүдэй мэдэлдэ оруулагдаһан Буряад Республикада налог татабари гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
24.07 10.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон
(түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)
"Россиин Федерациин эрхэтэдэй һунгаха болон референдумдэ хабаадаха эрхэнүүдэй юрэнхы найдуулганууд тухай" федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" 298230-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
22.07 10.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй

талаар хороон
(түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

"Буряад Республикада муниципальна байгууламжануудай нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудта Бүхэроссиин хүдөө ажыхын тоололгодо бэлдэхэ талаар гүрэнэй зарим бүрин этигэмжэнүүдые олгохо тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
23.07 10.00 каб.119

"Агналга болон агнуурийн нөөсөнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
24.07 10.00 каб.119

"Буряад Республикада муниципальна байгууламжануудай нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудта архиин зүйлнүүдые худалдалгын зүбшөөрэл үгэхэ талаар гүрэнэй зарим бүрин этигэмжэнүүдые олгохо тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.07 10.00 каб.119

"Россиин Федерациин Эрхэтэнэй кодексын нэгэдэхэ хувиин 222-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай"

федеральна хуулиин түлэбые Россиин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ оруулха талаар Буряад Республикын Арадай Хуралай үүсхэл тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
26.07 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон
(түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ олон зоной хабаадалгатай хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэлгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
24.07 14.00 каб.208

"Соёлой баялигай объектүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.07 10.00 каб.208

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Россиин Федерациин судьянарай пенсионно хангалгын асуудалнуудта хабаатай Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 292499-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

2. "Хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдтэ үзүүлэгдэдэг гүрэнэй дэмжэлгын нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай" федеральна хуулиин 6-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" 292856-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (эхын (гэр бүлын) мүнгэн зөөрийн хэмжэээ салин түлбэридэ нэмэгдэдэг аймагай коэффициентын хэмжээгээр дээшлүүлхэ тухай"

3. "Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 229151-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (үншэн, гэртэхинэйнгээ харууһагүй үлэһэн хүүгэдэй һураха эрхэ бээлүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн хэмжээнүүдые тогтоохо талаар)

4. "Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 254761-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
22.07 14.30, 15.00, 15.30, 16.00 каб.218

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"Буряад Республикада хүүгэдэй һураха болон амарха эрхэнүүдые хангаха тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай
23-25.07 Түнхэнэй аймаг

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхые хамгаалгын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
24.07 10.00 каб.209

БМАССР-эй ВКП(б)-гэй партиин обкомой лектор-полковник И.М.Туманов Хурмаанай аймагай партиин эдэбхитэдэй суглаанда "Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда буряад яһатанай габьяа ехэ" гэнэн һонирхолтой лекци уншаа һэн. Буряадудай хургаалтай, габшагай солбон, буудахадаа мэргэн, түргэн бодолтойе һайса мэдэһэн Кубанска морин сэрэгэй бригадын командир К.К.Рокоссовский, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнуудэй Нарком К.Е.Ворошилов 1924 ондо буряад сэрэгшэдые бэлдэхэ-хын тула Дээдэ-Онгостойдо Буркавдивизион байгуулаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда шалгарһан буряад яһатанай 12 Советскэ Союзай Геройнуудай 7-нинь Буркавдивизионһоо байгаа. Тиихэдэ колхоз, совхоз, завод болон фабрикануудай хүтэлбэрилэгшэд, 100 гаран мэдээжэ партиин болон совет засагай толгойлогшод урһан. Имагтал шанга шүрмэнэтэй буряадудые соёл гэгээрэлдэ, политикада, сэрэгэй хэрэгтэ һургадаг байгаа.

Полковник, Буркавдивизионной взводой командир Иннокентий Матвеевич Туманов иимэ нэгэ ба-

БУРЯАД БААТАРНУУДАТ ҺҮГЭДЭНЭБДИ!

римта хэлэбэ: "4 миллион таджик яһатанһаа 12 Советскэ Союзай Герой, 3 миллион киргизүүдһээ – 11, 2 миллион молдаван яһатанһаа – 2, харин оройдоол хахад миллионһоо үсөөн буряадудһаа 12 хүн иимэ нэрэ зэргэдэ хүртөө, аяар 5 дайнай генералнууд дайшалхы баатаршалга гаргаа. Советскэ Союзай элитэ томо полководецуудай манай баатарнуудай дайшалхы замые магтанан баярнуудын "Правда", "Красное Знамя" сонинуудта хэблэгдэһэн. Советскэ Союзай Герой С.И.Батагаев Курск хото шадар ой соо байһан немецүүдэй склад тэнэлжэ, штабайн тагнуулшание амидыгаар бариха, армийн генерал И.Д.Черняховскийн баярай бэшэгтэ хүртэбэ. Тэрэшэлэн Днепр мурэниие гаталхадаа, тусгаар габьяатай байһанайнгаа түлөө Советскэ Союзай Герой Д.Ж.Жанаев маршал П.С.Рыбалкаһаа, "СУ-152" түхэлэй танкын танкист З.П.Бадмаев Прохоровкын шанга байлдаанда траншейдэ торошоһон дайсанай 15 танк тэнэлжэ, армийн генерал

М.Н.Ватутинаһаа, Ленинэй орден-то танкнуудые хюдадаг бригадын командир Прохоровко шадар 18 танк, 1900 фашистнуудые хюдаба. «Полковник Борсоев дайшалхы стратеги тон һайн мэдэхэ, ехэ хургаалтай, үнэхөөрөө ёһотойл полководец байна», - гэжэ маршал А.М.Василевский «Правдада» бэшэнэ. Дайшалхы габьяатай гвардийн полковник-то США-гай Президент Гарри Трумэн "Алтан хэлмэ", "Легион заслуженных офицеров" гэнэн дээдын орден В.Б.Борсоевто барюулба. 1965 ондо В.Б.Борсоевто Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ олгогдоо юм. Ленинградые дайсанһаа сүлөөлхэдөө, 313 фашистые хюдаһан Ж.Е.Тулаевта маршал И.С.Конева баярай бэшэг барюулаа. Ж.Б.Ванкеев Курск руу бүү зэбсэг абаашажа яһан поездын түмэр харгы тэнэлжэ, хоморой "Александр Невскийн" орденуор шагнагдаба. 1966 ондо Буркавдивизионной взводой командир Ж.Б.Ванкеев Социалист Ажалай Герой болоо. 2000 партизануудай бригадын командир

Г.В.Очиров Прохоровско райондо дайсанай 79 танк, 3500 немецүүдые "Катюшаар" бута сохижа, Ленинэй орденуор шагнагдаба, 1943 оной июль һарада Совинформбюрогой мэдээсэлдэ бэшэгдэбэ. Мүнөө 92 һаһатай Э.С.Шагаев дайнда связистаар дайлагдахадаа, "немецүүдэй 35 танкова дивизи Днепр мурэниие гаталаад, Курск руу добтолбо" гэнэн тон харюусалгатай мэдээсэл штабтаа дуулгажа, "Шэн зоригой түлөө" медалуор шагнагдаа. Д-Д.Гармаев Курск шадар немец тагнуулшание амидыгаар штабтаа тушаагаа. Мүнөө Оронго нютагай музейдэ Алдар Солын 2 орденуор Д-Д.Гармаев гол һуури эзэлнэ. Немец полковнигые штабтаа амидыгаар тушаажа, тон шухала мэдээсэл абажа, Д.О.Цыденов Алдар Солын орденуор шагнагдаба.

Курскын шанга байлдаанай эхилһээр, мүнөө эгсэ 70 жэл гүйсөө. Курскын байлдаан хадаа совет сэрэгшэдэй, манай буряад яһатанай гайхамшаг баатаршалга гарһан үйлэ хэрэг гэшэ.

Мүнөөнэй оюутад, һурагшад Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн тухай, Буряадһаа гараһан Советскэ Союзай Геройнууд тухай муу мэдэнэ. Сонинуудта, радио болон телевиденидэ тэдээн тухай хэлэгдэнэгүй. Наяхан Буряад Республикын 90 жэлэй ойн һайндэртэ манай баатарнууд, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн тухай юуншые гэжэ элидхэл соо хэлэгдээгүйн харамтай.

Владимир БАТОРОВ.

Хүн ба үе саг

БУРЯАДАЙ ГҮРЭН ТҮРЫН ЭЛИТЭ АЖАЛ ЯБУУЛАГШЫН ДУРДАЛГАНУУД

Буряад Республикын Арадай Хуралай түрүүшын түрүүлэгшэ Михаил Иннокентьевич Семеновой "Я из поколения создателей" гэнэн өөрын намтар тухай ном гараба.

Михаил Иннокентьевичэй ажалай зам харабал, тэрэ уурхайн хүдэлмэрилэгшэһөө Зэдын вольфрам болон молибденэй комбинадай дарга болотор ургаа. Удаань 1988 ондо Буряад Республикын Министрнүүдэй Сөвөдэй Түрүүлэгшын тушаалда дэбжүүлэгдээд, тэрэл үедөө Байгаали хамгаалгын болон ашаглалгын талаар гүрэнэй хорооние толгойлоо. I, II, III зарлалнуудай Арадай Хуралай депутадаар, түрүүшын хоёр зарлалнуудай Арадай Хуралай Түрүүлэгшээр хунгагдаһан (1994-2002 онууд).

Михаил Семенов бүхы амжалтатай политигуудтал ганса нэгэ үзэл баримталаг бэшэ, харин арад зондо аша тунатай болон ашаг үрэтэйл хаань, ямаршые дүй дүршэл нэбтэрүүлхээ оролдодог байгаа. Гүрэн дотор боложо байһан эгсэ эрид хубилалтануудай хэсүү жэлнүүдтэшые энэ ёһоё алдаагүй. Зүблэлтэ засагай хандархада, шэнэ эрхэ байдалда Буряад ороноо тогтоолсоо. Сэсэн хурса ухаатай, зориг түгэс, хэлбэршгүй зантай Михаил Иннокентьевичэй хүтэлбэрийн үедэ республикымнай хуули баталан абадаг зургаан тон хүсэтэй, хүндэтэй байһан.

"Михаил Иннокентьевич республикын политическэ, социально-экономическа болон олонийтын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадаһаар. Мүнөөшые ханамжануудын, заабаринуудын сэнтэй зандаа. Бидэ ехэ политикын аха захатанһаа жэшээ абахаяа оролдонобди", - гэжэ Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхие хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдеев номойнь орошол соо бэшэнхэй.

1999 ондо Михаил Иннокентьевичэй үүсхэлээр Буряад Республикын, Агын болон Усть-Ордын тойрогуудай парла-

ментнуудай эблэл байгуулагдаа хэн гэжэ хануулаа. Эндэ авторай дурдалгануудһаа хэйгүүдые дурадханабди.

"Бүхыдөө Агын Буряадай автономито тойрогой, Буряад Республикын болон Усть-Ордын Буряадай автономито тойрогой парламентнуудай эблэлэй ажал амжалтатай байгаа.

Ши бидэниие нэгдүүлээш, - гэжэ намда Агын тойрогой Дүүмын түрүүлэгшэ Дугаров Даши Цыденович хэлээ. - Ехэ эрэг бүтээгээш.

Илангаяа хоёр тойрогууднай - Ага Усть-Орда хоёр нягта харилсаа холботой болоо хэн. Бэе бээдээ ходо ябалсадаг, түлөөлэгшэдөө эльгээдэг, дүй дүршлөөрөө андалдадаг болоо. Тээдые адли эрхэ байдалтай, зэргэтэй байгаа ха юм. Магад, тиимэһээ агынхид: "Бидэ ехэнхидээ эрхүү буряадуудтай хани барисаатайбди", - гэжэ хэлэдэг байгаа. Тэрэ үедэ республикын хүтэлбэрилэгшэ Леонид Васильевич Потапов албан ёһоор түрүүшынхие Ага ошоо юм. Үнэхөөрөөшые, түрэл хоёр тойрогой ойро-

хоно байн гэнэнь, холын Ямало-Ненецэй тойрог ошоһоной хэрэг бии аал?

Удаань Ага Забайкалийн хизаарай, Усть-Орда Эрхүү можын бүридэлдэ ороо. Энэ үйлэ хэрэгэй урдахана Эблэлнай Буряад Республикын, Эрхүү можын болон Забайкалийн хизаарай парламентнуудай бүридэлдэ ажалаа ябуулдаг болохо гэжэ хэлсээ хэмди. Тээд хоёр буряад субъектнүүдэй бээе даанги байдалай болуулагдахада, Эблэлэй ажал тиигэһээр замхашоо...

Нэгдүүлхэнһээ Агашые, Усть-Ордашые шүүгээгүй гэжэ мүнөө эли. Илангаяа Ага ехээр доройтоо. Нэгдүүлгын урда тэрэнэй хүгжэлтын хэмжээн бүхыдөө Шэтэ можынхиһоо нилээд дээгүүр байгаа. Баир Баисхаланович Жамсуевай команда түрэл нютагаа гоё найхан болгохо, хүгжөөхэ гэнэн зорилго урдаа табиһан хүнүүд хамагые бүтээжэ шадаха гэжэ бодото байдал дээрэ харуулаа. Ага ошоходоо, 1992-2008 онуудта тойрогой бээе даанги эрхэ байдалай үеын айхабтар ехэ үрэ дүнгүүдые харахаар. Мүнөө урагшаа ханаатай агынхидэй ехэнхинь Улаан-Үдэ руул ерэхээ ханадаг. Энэ талаар Буряад Республика бүгдэ буряадуудай татасын түб гээшэ. Тиин хүршэ субъектнүүдтэ ажаһуудаг буряадууд республикын хүгжэлтэдэ нилээд ехэ хубита оруулаа. Агынхидышые хараад үзэхэдэ, Даширабдан Батожабай, хасаран Линховоин, Даши-Нима Дугаров, Ким Базарсадаев, Регби Пурбуев болон бусад Улаан-Үдэдэ хүдэлдэг байгаа. Мүн бүхы дэлхэйдэ суутай скульптор Даши Намдаков Шэтэ можодо түрэнхэн...

Эрхүү можодо түрэнхэн би Захааминай аймагай заха холын нютагуудта нютагаархидайнгаа ажаһуудагые мэдэхэдэе барялааб. Жэшэнь, Санагада һургуулийн түрүүшын дарганар болон олон багшанар Эрхүүһээ гарбалтай байгаа. Гансашые Захааминда бэшэ, республикын бусадшые аймагуудта нютагаархидни ажаллаа. Лодон Линховоиной хизаар ороноо шэнжэлгэдэ, арад угсаатанай гарбал болон соёлдо зорюулагдаһан ном соо иигэжэ

бэшгэдэнхэй: "1917 оной намар Ага руу залуу багша Елена Николаевна Трубацеева ерээ лэн. Агын училищиде жэл хүдэлхэдөө, залуушуулда ёхор заагаа. 1918 ондо Антонина Павловна Чайванова гэжэ ондоо багша ерээд, баһал ёхор нэбтэрүүлээ. Тиигэжэ ёхор хатар бүхы Агаар дэлгэрһэн юм".

Ород хэлэндэ хайн баруун буряадууд Европын соёлдо болон эрдэм ухаанда бэлээр һурадаг байһан хадаа залуу гүрэн байгуулха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадуулагдаа гэжэ ойлгостой. Зүүн буряадууд тэрэ үедэ буддын шажанай ашаар Зүүн зүгтэ дүтэ байгаа. Тэрэ үедэ эхилһэн хүдэлөөн мүнөөшые үргэлжлһөөр. Үнэн дээрээ энэ хүдэлөөн бүри эртэ, ородуудай ерэнхэн саһаа эхилээ гэжэ хэлэлтэй. Урдандаа манай арад баргажанай, сэлэнгын болон худари буряадууд шэнги отог отогоороо нүүдэг байгаа шуу. Угаараа, гэр бүлөөрөө гэжэ байгаад Захаамин, Зэдэ, Хэжэнгэ, Хори болон Ярууна руу нүүхэ ушарнууд олон бии. Энээн тухай Сергей Петрович Балдаевай "Родословные предания и легенды бурят" гэнэн ном соо тодорхойгоор бэшээтэй юм. Тэрээн соо бүгдэ буряадууд шуһа мяхаараа нэгэ арад аад, зүүн, баруун болон урда буряадууд гээд буруу хубаардаг гэжэ тон зүб хэлэгдэнхэй.

Андрей Урупхеевич Модогоевые республика руу олон нютагаархидеа татаа гэжэ зэмэлдэг. Энэнь буруу. Жэшэнь, Баргажанһаа гарбалтай комсомолой залуу бэрхэ хүдэлмэрилэгшэ Доржи Тибочкеевич Цыремпиловые соёлой министрээр томилоо юм. Бэрхэл зониие татажа абадаг байгаа - социально-экономическа талаар хүгжэнги Эрхүү можодо партийна эмхинь шанга байгаа ха юм. Республикадаа өөһэдын мэргэжэлтэдые хүмүүжүүлһэнэй удаа Эрхүү можоһоо хүнүүдые татахаа болёо хэн. Тэрэшлэн хэлэбэл, мүнөө Эрхүү можын буряад аймагуудта Буряадһаа болон Агаһаа гарбалтай олон зон хүдэлдэг..."

Александр МАХАЧКЕЕВ.

ХЯАГТЫН ХОНИШОД ҺАЙНДЭРЛЭБЭ

Республикада түрүү хонишодоо хүндэлдэг 1980-яад онуудай ёһо дахинаа һэргээгдэжэ эхилбэ.

Сүхэ голой эрьедэ Хяагтын аймагай хонишод бүгдөөрөө сугларжа, бүхы байгаа бэрхэшлэнүүдээ, саашанхи түсбүүдээ зүбшэн хэлсэбэ. Тиихэдээ урда жэлнүүдэйнгээ дүншые согсолоо.

Хяагтын аймагта 1990 ондо 120 мянган толгой хонин тоо бүридхэлдэ абтаһан байна. Харин 2000 ондо 9 мянган толгой хонин тоологдожо байгаа. Арбан жэлэй турша соо хонидоо 11 дахин үсөөлөө болоно. 2002 ондо Хяагтын аймагай захиргаан 500 толгой хони хожомын бусааха хэлсээтэйгээр нютагаархиндаа тараһан юм. Тиигэһэнэйн аша нүлөө гү, али бусад ондоо шалтаганһаа аймаг дотор хонидой тоо дээшлһээр. Мүнөө дээрээ 25 мянган хонитой болоод байна.

- Хонидоо бүри олон болгохо ёһотойбди. Урданай зон холын бодолтой байгаа. Үхибүүнэйнгээ айл бүлэ болоходо, үхэр мал үгэдэг, үхибүүнэй милаанда тугал, хурьга бэлэглэдэг бэлэй. Тиигэхэдэ малаа үсэхыень, бүри олон болгохыень хүсэдэг хааб даа. Энэ заншалаа һэргээбди. Адуу мал - баялаг шуу. Харин мүнөө бидэ мүнгэ алта бэлэглээд лэ, залуушуул

Шан барюулгын ёһололой удаа хяагтын хонишод

тэрэнээ эд зөөри болгоод лэ, саашанхи тухайгаа бодоногүйбди, - гээд, Хяагтын аймагай гүлваа Валерий Цыремпилов урыална.

Зүблэлтэ засагай үеэр Буряадай хамтын ажахынуудта 2 миллион шахуу толгой хонин тоологдодог хааб даа. Тиихэдэ нарин ноһотой хонин эрилтэтай байгаа. Шэнэдхэн хубилалтын хэсүү саһаа ноһоной сэнгэй унахада, үмсын ажахы эрхилэгшэд олзын тала хараад, уларилдаа тааруу үндэһэн буряад «Бүүбэй» хони үсхэбэрлэжэ эхилээ. Буряадай Хүдөө ажа-

хын министерствын мэргэжэлтэн Виктор Прозоровскиин мэдээсэһээр, республикада бүхыдөө 360 мянган толгой хонин байна, 70 процент хубинь - «Бүүбэй» үүлтэрэй хонид гээд эли. Хамтын хоёр лэ ажахы - «Боргойн» болон «Юрөөгэй» кооперативууд нарин ноһотой хони үсхэбэрлһөөр. Нарин ноһотой хонидоо үндэһөөрнь угы хэжэ яашые болохогүй. Юундэб гэхэдэ, олон зоной оролдосын, эрдэм шэнжэлгын ашаар нарин ноһотой хониной үүлтэр 1973 ондо байгуулагдаа шуу.

Хяагтын хонишодой гол бэрхэшлэнүүдэй нэгэн - хониной ноһоной түлөө бага сэн үгэнэ. Хэрбээ нэгэ хониной ноһо хайшалхын түлөө 60-100 түхэриг гаргашалаа хаа, ноһоёо тушаагаад, тэрэ мүнгөө бусаахын аргагүй. Юундэб гэхэдэ, 1 килограмм ноһоной түлөө «Наран» бүлгэм 15 түхэриг үгэнэ. Хүдөөгөөр ябажа, ноһо абэгшад ноһоной түлөө 5 түхэриг сэн эринэ. Хэрбээ Улаан-Үдэ абаашаха гэбэл, мүн баһа мүнгэ гаргашалха хэрэгтэй. Тиимэһээ хүдөөгөөрхин ноһоёо

хайшань хэхээ мэдэнгүй. Гүрэнэй талаһаа дэмжэлтэ байбашые, саарһа суурһа бэлдэжэ ябахын тула сагшые, мүнгэншые алмагдаха.

Хони худалдажа абалтнай, гүрэн хахад мүнгыень бусааха гээд, Хяагтын аймагай Захиргаанай хүдөө ажахын таһагые дагша Сергей Чурсов дуулгана. Тэрэнэй хэлэһээр, «Хяаг» бүлгэм 1327 толгой, «Хяагтын» АПО 1200 толгой хони үсхэбэрлэнэ. Тиихэдэ Пурбо Очировай, Сергей Намтаевай, Бата-Сүхэ Гунгеевэй хубийн ажахынууд 100-һаа дээшэ толгой үсхэбэрлэнэ. Тэдээн хамагай найнаар хонидойнгоо тоо олон болгоһонойнгоо түлөө Хяагтын аймагай Захиргаанай зүгһөө шагналда хүртэбэ. 200-һаа дээшэ толгой хонитой «Хяагтын» АПО (гүлваань Виталий Самбуев), Цыремпил Очиров, Сергей Цыбденовэй фермэнүүд шалгараа. Тиихэдэ Зоригто Очиров, Виталий Самбуев, Самбу Цыренжапов хамагай хайн гүүртэтэй гээд элирээ. Харин Зоригто Очиров болон Павел Балсанов гэгшэд хонинойнгоо үүлтэр найжаруулха талаар ажал ябуулна гээд, мүн лэ шан абаа.

Малай тэжээл бэлдэхэ сүлөөгүй хаһадаа орохонь. Хяагтын хонишодто үндэр амжалта хүсээ.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

Понедельник, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 "1000 МЕЛОЧЕЙ"
10.45 "О САМОМ ГЛАВНОМ"

16.00 Т/С "ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
17.00, 18.30 Т/С "ВСЕГДА ГОВОРИ "ВСЕГДА"
19.30 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)

КУЛЬТУРА

08.00 "ЕВРОНЬЮС"
11.00, 16.40, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15 Х/Ф "БЕСПРИДАННИЦА"

КЕСТР БАВАРСКОГО РАДИО

АРИГ УС

07.00 М/Ф "ЗЛАТОВЛАСКА", "ТОЛИК И ТОБИК"
07.30 Х/Ф "ВДАЛИ ОТ ДОМА: ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЖЕЛТОГО ПСА"
08.50 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+)

ТИВИКОМ

06.30 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+). ЗУРХАЙ
07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
07.30 Т/С "СПАЛЬНЫЙ РАЙОН"

14.50, 17.20 М/Ф
15.05 Х/Ф "ТЫ У МЕНЯ ОДНА"
17.05 "ВАШЕ ПРАВО" (16+)
17.35 "УТУМАТА" (12+)

СТС «БАЙКАЛ»

18.30, 20.55, 23.55, 01.25, 02.05, 02.50, 03.30, 03.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА" (6+)

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.35, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"

ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.30 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ" (16+)

СПОРТ-КАНАЛ

10.00, 06.15 "МОЯ ПЛАНЕТА"
12.00, 14.00, 17.00, 22.30, 03.00 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
12.20 "СТРАНА СПОРТИВНАЯ"
12.50 "МОЯ РЫБАЛКА"

Вторник, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 "ТАЙЗАН"

12.50, 15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00, 16.40, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15, 23.20 Т/С "ДЖИВС И ВУСТЕР"

02.55 "ACADEMIA"

АРИГ УС

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30 "ФРИКАЗОИД" (6+). ПОГОДА
07.55, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

ТИВИКОМ

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ

17.30 Д/Ф "ТРЕНЕР"
18.00 Т/С "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (12+)
19.00 Д/Ф "ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ"
20.05 Т/С "ДЕСАНТНЫЙ БАТЯ"

СТС «БАЙКАЛ»

09.00, 11.20, 13.05, 15.30, 18.30, 20.55, 23.55, 01.25, 02.05, 02.50, 03.30, 03.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА" (6+)

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.35, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"

12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.30 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ" (16+)
16.30, 19.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.30 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)

СПОРТ-КАНАЛ

10.00, 07.50 "МОЯ ПЛАНЕТА"
12.00, 14.00, 17.00, 22.25, 03.20 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
12.20 "БОЛЬШОЙ ТЕСТ-ДРАЙВ СО СТИЛЛАВИНЫМ"

Среда, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05, 05.15 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 "1000 МЕЛОЧЕЙ"

19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.20 Т/С "ТРОЕ В КОМИ"
19.50 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)

11.30 "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.10, 20.40 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00, 16.40, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ

11.20 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15, 23.20 Т/С "ДЖИВС И ВУСТЕР"
13.10 Д/С "ИСТОРИИ В ФАРФОРЕ"
13.45, 22.05 Д/С "СКВОЗЬ КРотовую НОРУ С МОРГАНОМ ФРИМЕНОМ"

22.50 "МОНОЛОГ В 4-Х ЧАСТЯХ. АНДРЕЙ КОНЧАЛОВСКИЙ"
00.10 "ТОЛСТЫЕ"
01.00 Д/С "АРХИВНЫЕ ТАЙНЫ"

АРИГ УС

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30 "ФРИКАЗОИД" (6+). ПОГОДА
07.55, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

Сэрэгшэ, сурбалжалагша Н.Ц.ЦЫБЕНОВЭЙ 105 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

АЛДАР СОЛОНЬ БУУРАШАГҮЙЛ

НАМДАГ ЦЫБЕНОВ 1908 оной шорой шара бишэн жэлэй зунай һүүл өөлжэ һарада Шэтэ мжын Петровск-Забайкальскиин районой Үбэр-Үнгөө нотагта дунда шадалтай таряашанай бүлэдэ түрөөд, нялха нарайгаар Хүбдүүд угай Сагаалзай хүхүүрэй изагууртай нотагай зайһан Эрдэнийн Сэбээнэй бүлэдэ үргэжэ үгтэһэн байгаа.

Тэрэ бага балшар наһандаа түрэлхидһөө гээгдэжэ, эхэ, эсэгийн энхэрэлье гүйсэд мэдэрээгүй дээрхэнээ үлдэхэ дараахые үзөө һааб даа. Зүгөөр эхэ, эсэгийнгээ ашата һайхан буянгаар алтан дэлхэйдэ мундэлжэ, эльгэ нимгэн тэдэнэйнгээ хайра үршөөлөөр зоной зэргэдэ хүн болохо ябаһанаа ойлгодог байгаа бшуу. Ушар имһэнээ урагшаа һанаатай, эрмэлзэл ехэтэй хүбүүн эдир наһанһаа нотагайнгаа баяшуулда хүлһэншөнөөр ажаллажа, борьбо дээрээ бордойхые, хүл дээрээ хүдэржэхые хүсэбэ. Хойшодоо эхин шатын хургуули дүүргэжэ һэн.

Газарлиг хүдэр бээтэй, гараха түрэхэнөө һүбэлгэн бэрхэ, номгон даруу зантай, олон үггүй, хүнэй хэлһые толгой соогоо удаахан бисалгажа үзөөд лэ харюусадаг, һанаһанаа табидаггүй, харбайһанаа абадаг хүбүүн комсомолдо орожо, залуушуулай дунда хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулдаг байгаа. Тийн ВЛКСМ-эй ЦК-гай уряагаар Намдаг Цыбенов 1930 ондо Цээдэ-Үдэ ерээд, Буряадай үндэһэн полиграфистнуудай зэргэдэ орожо, гүрэнэй типографиде үзэг холбогшын, суглуулагданан материалнуудые бүридхэн хабсаргапшын, корректорэй мөргэжэлнүүдые шудалаа һэн. 1932 ондо Буряадай комсомол эрдэм мэдэсээ дээшлүүлжэ шунал абыастай, үнэн сэхэ зантай залуу хүбүүе Эрхүүгэй соёл-гэгээрэлэй 3 жэлэй хургуулида эльгэбэ. хургуулиа дүүргээдэ, Намдаг Цыбенович «Буряад-Монголой үнэн» газетэдэ сурбалжалагшаар ажалда оробо. Эндэ тэрэнэй бэшэхэ, эмхидхэхэ бэлиг шадабари тодорoo бэлэй.

1935 ондо тэрэнэй хуби заяандаа ехэ нүлөө үзүүлһэн гурбан үйлэ хэрэг боллобо: хургуулиа дүүргэлжэ, партиин гэшүүндэ оролго, һамга абалга наһан соош мартгадаха юм аал!

“Ганса сусал – гал болохогүй, ганса хүн – хүн болохогүй” гэгһэн онһон угые ухаандаа оруулдаг болоһон Намдаг Цыбенов энэл жэлэй элдин һайхан зунай зулгы сагта инаг гансаа золгоо һэн ха. Энэнь Мухар-Шэбэрэй аймагай Зандин нотагай зангаар урихан Жаргалай Сэбэтид гэжэ нэрэтэй басаган байһан юм. Уданшьегүй эдэнэр хуби заяагаа холбожо, гэр бүлэ болоо һэн ха. Эдэ хоёрой инаг дуранай охинһоо билтаржа, 1936 ондо түрһэн Сержа хүбүүнийн гурбатай болохо ябатараа, хүндэ үбшэндэ дайрагдажа, һаһа бараа һэн. Тээд угыень залгуулха хөөрхөн жаахан үхибүүгээ алдахадаа, хэды гуниг гашуудалда абтаашые һаа, бээ шаангаар барьжа, зоригго мохонгүй, үшөө хоёр жэлэй үнгэрхэдэ, Эсэгийн дайнай эхилхэнэ

ҮЕ САГ ямаршые түргөөр үнгэрнэ гэшэб даа. Үдэр хонгоуд, он жэлнүүд хойно хойноһоо һубарилдаад лэ үнгэршэнэ. Эдэ бүгэдэ юртэмсын лэ жама ёһо ха юм даа. Гэнтэ мэдэн гэхэдэш, хэзээ нэгэтэ сугтаа хүдэлһэн аха нүхэдһни 80, 90, 100 һаһа хүрөөд, зариманинь жэбжгээр сарюун, нүгөөдүүлһы бурханай орондо мордоошые һаа, дурасхаалынь зоной сэдхэлдэ үлөөд, нангин һайханаар хэлсүүлжэ, дурсуулжа ябадаг гэшэ. Тийн “Буряад үнэн” сониндо хамта ажаллаһан үндэр наһатай баатар сэрэгшэ, булад гуурһата бэлигтэй бэрхэ журналист Намдаг Цыбенович Цыбеновэй гаталһан домог суута дайшалхы зам, амгалан ажал дээрэ туйлаһан алдарт хэрэгүүд үргэн ехэл даа.

оройдоол табан хоногоор урид Цыбеновтэнэй бүлын хүбүүтэй болоходонь, редакцида сугтаа хүдэлдэг байһан суута уран зохёолшо Хоца Намсараев «Зай, Намдаг, уласхоорондын байдал түшүүрилтэй боложо байна, юрэдөөл, хүбүүндэ Баатар гэжэ нэрэ үгөө һаашни, таарамжатай байха хэбэртэй” гээд, үршөөлөө мэдүүлһэн юм даа гэжэ абамнай дурсадаг һэн гээд Наталья Намдыковна басаганинь хөөрэнэ.

Нарай үхибүүтэй һамгаа орхөөд лэ, рядовой Цыбенов фронт мордохо болобо. Эхэ оройнгоо хамгаалалта эрин, хүбүүд, басагадтаа хандажа, уряалан дууджа байхадань, яалтай гэшэб!

ЭСЭГЭ ОРОНОО хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, үдэр һүни илгэдгүй эшелонуд Улаан-Үдэ дээгүүр баруулжаа таһалгаряагүй үнгэрдэг бэлэй. Сэрэгэй комиссариадудта һайн дуратад олоороо сугларха. “Буряад-Монголой үнэн” газетын журналист Намдаг Цыбенов түрүүшүүлэй тоодо солдадай хубсаһа үндэбэ. Дивизион газетэдэ хүдэлжэ аргатай байгаа, гээшые түрүү зэргэдэ дайралдахые хүсөөд, пулеметчик болоо һэн. Иигэжэ тэрэ булад гуурһаа бүү зэбсэгээр һэлгээ бэлэй.

Поезднь арбаад хоног соо алхи алхиһаар, харанхы һүни Москва хүрбэ. Ехэ буугай абяан холоһоо дуулдана. Хаанаб даа, тиймэшые холо бэшэ фронт гарана хэбэртэй. Эндэ манай нотагаархид дайсангай тэмсэхэ ёһотой байгаа. Намдаг Цыбенов энэн тухай бодожо ябаа.

Түрүүшээр тэрэ зенитнэ частнуудта алба хэхэдэ, нислэл хотын отгоргойе хамгаалдаг һэн. Удаань Намдаг Цыбеновэй алба хэһэн Зүүн Сибириин 93-дахи дивизи Москва шадар дайсангай тулалдажа оробо. 1941 оной декабрь һарада дивизи довтолгодо ороо бэлэй. Сычевко тосхон шадар болоһон байлдаанда Цыбенов түрүүшынгээ баатаршалга гаргаа һэн. Шанга тулалдаанда командир Рагозиной алуулхадань, Н.Цыбенов подразделение ударидажа оробо. Нотагаймнай эрэлхэг сэрэгшэ шархатаашые һаа, байлдаанай талмай дээрхэнэ гаража ошобогүй. Дайсанай хэдэн сэрэгшэдые һүнөөһөн байгаа. Энэ баатаршалгынгаа түлөө тэрэ дайшалхы түрүүшынгээ шагналда – «Шэн зоригой түлөө» медальда хүртөө һэн.

Манай сэрэгүүдэй үбэлэй довтолгын түлэг дунда ямар нэгэн һуурин хэдэ дахин гарһаа гартта ороо һэн ха. Январин нэгэ үдэр танкаар үдэшгэдһэн бүлгэ немец автоматчигууд Левино тосхондо довтолбо. Гээшые манай сэрэгшэд тээлмэрдэбгүй. Комаровой зенитнэ расчет дайсанай танк һалгаахадань, Цыбенов «максимкаараа» ябаган сэрэгшэдыень хиргажал мэдэжэ һэн.

Забайкалин сэрэгшэды шэн зориг, баатаршалга үндэрөөр сэгнэгдэ бэлэй. Цыбеновэй дайралдаһан дивизи гвардин 26-дахи дивизи гэжэ нэрлэгдһэн юм. Зүгөөр Намдаг тэрэнэй зэргэдэ удаан дайралдабагүй. Шархатажа, госпитальдо аргалуулаад гарахадань, гвардеецые Курск шадарчи частнуудай нэгэндэ эльгэбэ.

Станкова пулемедой расчедой командир Намдаг Цыбенов Ольховатка-Поныри шадар 35 үдэр соо үргэлжэлһэн тулалдаанһаа гаража шадбагүй һэн. Мүнөө 70 жэлэйн

гүйсэжэ байһан гал дүлэтэ Курска дүхэригтэ болоһон шанга байлдаанай уршаг аюулта халуун бурма соо ороод байһан юм. Забайкалин хүдэр шамбай, үсэд нэтэрүү сэрэгшын зангаа харуулха ушар үшөө дахин тохёолдоо һэн. Нэгэтэ манай ябаган сэрэгшэдэй хорожо шэбээлһэн газар руу немец танкнүүд дүгэлэн ерээжэ, шүһата дайн болобо. Расчедойн алуулһан үхэр буугай хажууда байгараа, гүйжэ ошоод буудахадань, дайсанай бронемашина һалгаба. “Шэн зоригой түлөө” хоёрдохи медаль тэрэнэй энгэртэ яларба.

Уданшьегүй Рубцовко шадар болоһон байлдаанда тэрэ хүндөөр шархатажа, госпитальдо ороо һэн. Тэдэнэй пулемедой расчед шагналда табигдаа гэжэ тэндэ дуулаба. Шархань удаан эдэгэжэ үгэбэгүй. Госпитальдо хэбтэхэдэ, дайшалхы нүхэд тухайгаа сэрэгэй газетэдэ бэшэхые шийдэбэ. Уданшьегүй энэ бэшгын газетэдэ толилогдоо бэлэй.

Манай сэрэгшэд дайралдаһаар, баруулжаа дабшажал ябаа. 107-дохи ябаган сэрэгшэдэй полк Десна мурниие гаталха ёһотой һэн. Петровко тосхоной захата дайсанай сэрэгшэдые угтажа байгараа, хүрээлэлгэдэ орошобо. Бургааһа һөөг соогуур хоргодоод, фрицуудые галаар угтажа захалаа бэлэй. 107-дохи полкын үрдижэ ерһэн частнуудай тосхон

руу ороходонь, шанга тулалдаанай болоһые ойлгохоор байба. һанги бута буудуулһан пулемедойнгоо хажууда шархатаһан Цыбенов шуһа нүжэ болошоод хэбтээ һэн. Дайсанай зуугаад сэрэгшэд хажуугаарнь хэбтэбэ. Частдань Намдагые алуулаа гэжэ тоолоһон байгаа. Тийн мүнөө солдадай “радио” Намдагай эрэлхэг зориг тухай мэдээсэл бүхы полк, бүхы арми соогуур тарааба.

ИМЭ ЕХЭ БААТАРШАЛГЫНГАА түлөө Намдаг Цыбенович Цыбенов Советсэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ табигдаа һэн. 107-дохи ябаган сэрэгэй полкын командир полковник Сماعيل, 55-дахи ябаган сэрэгэй дивизиин командир полковник Заиольев гэлшэд 1943 ондо шагналгын саарһан дээрэ гараа табиһан байгаа. Тэрээндэ Геройн нэрэ зэргэ олгохо тухай саарһан дээрэ иигэжэ бэшгэдэ һэн ха: “Младша сержант нүхэр Цыбенов Намдаг Цыбенович пулеметно расчедой наводчигууд дайралдахадань, немец-фашист булимтарагшадтай тэмсэлдэ эрэлхэг зоригтой, айха һүрдэхые мэдэхэгүй сэрэгшэ гэжэ батальон соогоо алдаршанхай. Десна мурэн дээгүүр бата-

льонийнгоо гараха үедэ нүхэр Цыбенов мурэнэй баруун бээд түрүүлэн гаража, батальоноо хамгаалан, уһа гаргуулхадань, дайсанай ехэ буугай тодхогдон хоёр нууга һандаргаһан, немец хэдэн автоматчигуудые хүлһөөн буулгаһан байгаа...

1943 оной сентябриин 22-то дайсанай сэрэгшэд зургаан танкнүүдаар дэмжэгдэн, Петровко тээшэ довтолоо һэн. Нүхэр Цыбенов хоёр танкыень урагшань табияд, пулемедоор бууджа, немец ябаган сэрэгшэдые таһара сохёо бэлэй. Энэ байлдаанда Цыбенов зуугаад гитлеровскэ сэрэгшэдые хүлһөөн буулгаа һэн. Байлдаанай талмай дээрэ һүбэлгэн ухаатай байһанайнь, эрэлхэг зориг харуулһанайнь, шэн габьяа гаргаһанайнь түлөө нүхэр Цыбеновтэ Советсэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгохо тухай зууршалнабди».

үгөөр ажабайдалай бүхы талада эдэбхитэйгээр хабаадан, Эхэ орондоо, арад зондоо үнэн сэхээр алба хэжэ зорилго урдаа табяа һэн. Республикын үндэһэн сонинной литературна хүдэлмэрилгөшэ, өөрын корреспондент, таһагые даагша – иимэл даа нүхэр Н.Ц.Цыбеновэй сурбалжалагшын зам.

Журналистын ажал ябуулжа үедөө коммунист Намдаг Цыбенович Буряад оройной экономика болон соёлой хүгжэлтын үндэһэн шухала олон асуудалнуудые газетын хууданууд дээрэ гүнзэгыгөөр табижа, парти, правительствын зүгтөө шийдэхэбрииен ойлгуулһан габьяатай.

Хэдэн жэгий туршад өөрын корреспондентээр ажаллаһанай һүүлээр тэрэ редакциин мэдээсэлэй таһагые даагшаар хүдэлхэдөө, хурган хүмүүжүүлгөшэ баян дүй дүршэлөө залуу хүбүүд, басагадта дамжуулжа, тэдэнэй мөргөжэл шадбарые дээшлүүлдэг байгаа. Залуу хүбүүд Булаг Жанчигов, Владимир Жигжитов, Доржо Дашиев, Далай Хубигуев болон бусад даргадаа “Намдаг аха” гэжэ хүндэтэйгөөр хандадаг һэн. Намдаг Цыбенович редакциингаа ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабарладаг, партбюрогой, профсоюзай комитетдэй гэшүүнээр нэгэнтэ бэшэ һунгагдадаг байгаа.

ДАЙШАЛХЫ ЗАМ тухайгаа, Днэгэ полкдо хамта алба хэһэн анда нүхэд, нотагайхид тухайгаа һанаашалһан баримтата туужаа бэшэжэ үрдингүй, Намдаг Цыбенович Цыбенов 1992 ондо һаһа бараа һэн. Наһанайнь нүхэр Цыбикмич Жаргаловнагай алдар габьяае, ашата буянгые тэмдэглэнгүй байжа болохогүй. Баатар хүбүүнийн Буряадай багшанарай институт дүүргээд, нийслэл хотын 20-дохи, 49-дохи хургуулинуудта физкультурын багшаар хүдэлһэн, Наталья басаганинь Зүүн Сибириин соёлой институт түгэсөөд, Улаан-Үдын теле-студиде ажаллаһан байгаа.

Республикын ветерануудай Совет, “Хөлгын гол” гэжэ нотагаархидай эбэл, “Буряад үнэн” сонинной коллектив, Н.Ц.Цыбеновэй түрэлхид, үхибүүд 100 жэлэйн ойдо зорюулжа ехэ хэмжэ ябуулгануудые тоолто нотагтань, Улаан-Үдэ хотодо үргэнөөр үнгэргөө һэн. Мүнөө арбаад аша, зээнэрын үбгэн аба, жынгээ нангин дурасхаалые, 105 жэлэй алдартта оие арюунаар сахижа ябанал даа.

“Мөргэн хүмүүн хэдышые һаһа эдлөбөл, мянган үедэ улсаы домогто шөнгөдэг” гэгһэн монгол арадай хуушанай үгын баталдагай ёһоор, баатар сэрэгшэ, булад гуурһата журналист Намдаг Цыбеновэй наһанай алдарт хэрэгэй ашыень харюулха, дурасхаалыень сахижа, хүндэлжэ ябаха нангин уялгатай нотагаархидайнь, сугтаа хүдэлһэн дүүмэр нүхэдэйн, түрэлхидэйн, үхибүүдэйн, аша гүшанарайнь зүрхэ сэдхэлдэ хэтэдэ үлэхэл.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист.

Һайн һайхан үйлэ хэрэг

“ЯНЖАМА БУРХАНАЙ ГОЁОЛТО” АЯНШАЛАГШАДАЙ ДУРА БУЛЯАХА

Баргажанай аймагта түрүүшынхией үнгэрһэн “Янжама бурханай гоёолто” гэһэн зунай республиканска фольклорно фестивалиин хүгжэм дуунай конкурсно Хурамхаанай аймагай Элысүүнэй соёлой байшангай “Уряал” ансамбль (түрүүшын фото-зураг дээрэ) баргажан буряадуудай ёһо заншал харуулжа, түрүүшын нуури эзэлбэ. Ансамблиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ Ирина Доржиевна Монтоева, сценари зохёогшо – Баянголдо ажаһуудаг Елена Ахадаевна Бадмаева.

Тус ансамбль 2002 ондо байгуулагдаа юм. Тиин тэрэ “Буряад хүнэй нэгэ үдэр” гэһэн регион хоорондын конкурсын Гран-придэ хүртэжэ, 2012 ондо “Алтарганын” нэгэдхи шатын лауреат боложо урдинхэй.

“Бидэнтэй мүрысэгшэд – булта арадай ансамбльнууд. Бидэ даб дээрээ иимэ нэрэ зэргэгүйбди. Арадай болыхын тула оролдохобди”, – гэжэ багшын ажалай ветеран Хэшикто Эрдыниев хэлээ.

Зурагай конкурсно Баргажанай хүүгэдэй уран бэлигэй байшангай нэмэлтэ нуралсалай заагша Людмила Тумасянай шабинар эрхим дүнгүүдые харуулаа. Гар урлалай мүрысөөндэ Елена Ивановагай хүмүүжмэлнүүд шангай нууринуудые эзэлээ.

“Олон айлшадай ерэнхэндэ баяртайбди. Манай Янжама бурхан зондо мэдэжэ, – гэжэ Людмила Тумасян хэлээ. – Иимэ һайндэр арад зониие нэгэдүүлдэг. Шангуудын һайн, хүйбүүд ехэ баяртай. Ехэшүүлэйшье, хүүгэдэйшье хабаадахаар һонирхолтой мүрысөөнүүд олон. Энэнь ехэ һайн”.

Аймагай соёлой таһагай хүдэлмэрилэгшэд, захиргаанай мэргэжэлтэд, Баргажанай дасанай түлөөлэгшэд, соёлой-мэдээсэлгын түбүүдэй хүдэлмэрилэгшэд энэ фестивалие үндэр хэмжэндэ үнгэргэхын тула ехэ оролдоһон байна.

Жюриин түрүүлэгшэ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Людмила Дампиловагай тэмдэглэнээр, һайндэр ехэ гоёор үнгэрөө. Хүн зон зүрхэ сэдхэлээрээ нэгэдэжэ, ехэ дуратайгаар магтаалнуудые, арадай дуунуудые дуулаа. “Гуламта” ансамбль болон “Зүүн зүгэй нэбшээн” гэһэн эстрадна бүлгэм Ивалгын талада ажаһуудаг эхирэд-булагадуудай урданай дуун болон хатарнуудые гүйсэдхөө. Тиихэдэ Баунтын аймагай түлөөлэгшэд бултанай һайшаалда хүртөө. Баргажанай бүлгэмүүд буряад уртын дуунуудаараа харагшадай һонирхол татаа.

Тус фестиваль аяншалга хүгжөөлгэдэ ехэ нүлөөлхэ аргатай гэжэ Соёлой министрствын таһагые даагша Татьяна Дугарова хэлээ.

Дулма БАТОРОВА.
Авторай фото-зурагууд.

Буряад Республикын 90 жэлэй ойдо

БУРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮДЭЙ НЭГЭН

Түрэл республикыгга байгуулагдаһаар 90 жэлэй оие угтажа байхандаа, нэн түрүүн бии болголсоһон, хүгжэлтэдэнь ехэ хубитаяа оруулһан хүнүүд тухай олоһонитэдэ, илангаяа залуу хүрэгтэ мэдүүлхэ хэрэгтэй. Эндэ манай үндэһэн «Буряад үнэн» сониной үүргэ тон ехэ гэжэ тэмдэглэхээ һананаб.

Буряад Республикын мэдээжэ ажал ябуулагшадай дунда академик, багша, инженер-барилгашан, түүхэшэн, дипломат, редактор Владимир Будаевич Цыбикдоржиев элитэ һуури эзэлнэ. "Информ Полис" сонин Владимир Будаевиче 2012 ондо «Жэлэй хүн» гэжэ сонсоһониинь тон зуб. Сагалганай үедэ баярай оршон байдалда энэ үндэр шангынь барюулагдаа. Владимир Цыбикдоржиев уласхоорондын, бүхэроссиин, регион хоорондын, республикын хэмжээнэй 50 гаран үндэр хуралдаануудта хабаадаһан юм. Нью-Йорк хотодо ООН-ой, Женевын Үндэһэ яһатануудай ордоной ендэрһээ элидхэл хэһэн, Далай ламатай дүрбэ дахин уулзажа бараалһаһан. Тийхэдэ ООН-ой генеральна секретарь Перес Хавьер де Куэльяр, Богдо гэгээн, Азиин олон гүрэнүүдэй президентүүдтэй, буддын шажанай ехэ лама санаартантай уулзаһан.

Владимир Будаевич 1937 ондо үргэн уужам Түгнын талын

Сүхын Булаг һууринда түрэнэн намтартай. Хори буряадай Борюухай хүбүүд угай. Тэрэ балшар наһанһаа һонюуша, үльгэр ба домог, уг изагуур, элинсэг хулинсаг тухайгаа шагнаха ехэ дуратай байгаа. Илангаяа нютагайнгаа залуухан Абжаа удаган тухай гайхан шагнадаг бэлэй. Инженерэй мэргэжэл шэлэжэ, Москвагай түмэр замай дээдэ һургуулиие 1959 ондо дүүргэһэн юм. 1960-1970 онуудта хэһэн ажал хэрэгын түрэл республикыгга барилгын ажалтай холбоотой. Буряад Республикын габьяата инженер нэрэ зэргэ габшагай ажалайнь гэршэ боложо үгэнэ. 1987 ондо Монгол орондо СССР-эй Посольствын нэгэдэхи секретаряар эльгээгдэжэ, амжалтатай хүдэлөө. 1993 ондо Эрдэнэт хотын Генеральна консульствын консулаар томилогдоо. Эндэ хүдэлжэ байхадань, «Азиатская буддийская конференция за мир» гэһэн уласхоорондын эмхин Генеральна секретариин орлогшоор һунгадаһан юм.

Энэ ехэ ажалын үндэрөөр сэгнэгдээ. Россиин, Монголой ба Вьетнам оронуудай Эб найрамдалай орденуор шагнагдаа. Гурбан гүрэнэй иимэ орденуор шагнадаһан хүн манай республикада, мүн гүрэн соошые үгы шахуу. Буддын шажанай дасан, дуганай һэргээлгэдэ, нитын ажалда тон ехэ хубитаяа оруулһан байна.

Владимир Будаевич үхибүүн наһанайнгаа хүсэл – түүхэшэн болохо һаналаа 2004 ондо бэлүүлжэ, «Угай зам» («Путь предков») сонин байгуулжа, бүхы ажалыень бүтээдэг байна. Тийхэдэ хубиингаа мүнгэн зөөрээр энэ сониноо хэблүүлдэг гэжэ онсолмоор. «Мүнөө иигээд 50-дахи дугаар гарахань», – гэжэ редактор хөөрэнэ. Энэ сонин уншагшад ехэ һонирходог, манай республикаһаа гадуур, Агын, Усть-Ордын, болон бэшшые холо ойгуур хизаарһаа захил хэдэг болонхой. Гадна энэл жэлдэ 3 ном хэблэлһээ гаргаба: «350 лет вместе с Россией», «Прошлое Бурятии: этногенез и этническая история», «Монголия, монгольский мир и монголосфера». Эдэ номуудтай дэлгэрэнгыгээр танилсалга Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой санда сентябриин хуушаар Номой дугыланай үедэ болохоор хараалагдана.

2011 ондо Буряадай элитэ уран шүлэгшэн Дондок Улзытуевай 75 жэлэй ойдо зорюулһан үдэшэдэ Владимир Будаевич дулааханаар нүхэр тухайгаа дурсахадаа, баяртай ба гунигтай үедэ иимэ мүнрүүдые һанадагби гэжэ хэлээ:

**Уран үгын шэди һанан,
Урма зоригго нэмээл даа.
Урдажа байһан уһан соогоо
Умбажа гараад, энеэел даа.**

Владимир Будаевич эбтэй эетэй гэр бүлэтэй, наһанайнгаа нүхэр Александра Абуковна-тай хоёр үхибүүдээ хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргөө. Аюна басаганиинь Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй театрай дарга, Доржо хүбүүниин түүхын эрдэмэй кандидат, Буряадай эрдэмэй түбэй Монголой, Буддын шажанай ба Зүүн зүгэй институтай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ.

Һаяхан Владимир Будаевич Буряад Республикын Толгойлогшын зарлигаар Агван Доржиевай нэрэмжэтэ медалаар шагнагдаа. Гүрэн түрын болон олоһонитын олон шагналнууд үбсүүень шэмэглэнэ, тэдэнэй тоодо «Буряад арадай урда габьяатай байһанайнь түлөө» медаль онсо һуури эзэлдэг. Энэ

хүн Буряадай алдар суута зоной тоодо оролсохоороол ороно. Буряад Республикын 90 жэлэй ой тэмдэглэжэ байхандаа, Владимир Будаевичта бэсын элүүр энхэ, арад түмэндөө хэрэгтэй ажал ябуулгадань үшөө үндэр амжалта, ажабайдалдань зол жаргал хүсэхэ дуран хүрэнэ.

**Рэгзэма БАТОМУНКУЕВА,
Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ,
Россиин Журналистнуудай холбооний гэшүүн.**

«Галхан»

БЭЛИГТЭЙ ЗАЛУУШУУЛАЙ АМЖАЛТАНУУД

“ГАЛХАН” гэһэн уран һайханай, хүгжэм дуунай хуудаһанда Буряадаймнай мэдээжэ, бэлигтэй дуушан Дулма Сунрапова уригдажа, мүнөө сагта хэжэ байһан ажал тухай хөөрзэн байна. Дулма Буряад орондоо мэдээжэ болоһон дууша нүхэдтээ суг хамта уран һайханай хэдэн проектүүдые нэгэ доро бэлүүлнэ.

“ХОЁР ДУУША СЭДЬХЭЛ”
БУРЯАДАЙМНАЙ бэлигтэй хоёр залуухан дууша басагад: Дулма Сунрапова болон Елена Борохитова хоёр хамтаран, “Хоёр дууша сэдьхэл” гэһэн проект бэлүүлнэ. Энэ проект мүнөө хабар эгээл түрүүн Агын тойрогой гурбан аймагуудаар дэлгэгдээ. Бэлигтэй хоёр дуушад энэ ажалаа үргэлжэлүүлэн, байгша оной ноябрь һара соо Улаан-Үдын харагшадай үзэмжэдэ дэлгэхэ хүсэлэнтэй байһанаа Дулма Сунрапова хөөрбэ. Дулма Елена хоёр Зоригто Тогочиевай “Diva,s” гэһэн проектдэ танилсажа, нүхэсэжэ, зохёохы ажалдаа бэе бээ дүнгэлсэжэ, дэмжэлсэжэ байдаг юм.

ФРАНЦИ ГҮРЭНӨӨР ГАСТРОЛЬДО ГАРАА
ДУУША хоёрнай мүнөө жэлэй июнь һара соо Эрхүү можын залуушуулай “Улаалзай” гэһэн аман зохёолой ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ Баира Аюровагай урилгаар Франци гүрэн руу гастрольдо гаралсаһан байна. Тус ансамбль Эрхүү хотын оюутадһаа бүридэдэг. Францин Тонан, Лебен, Алэндж гэһэн хотонуудта наадаа дэлгээ. Дулмын хэлэһээр, ансамбль хадаа бүхы буряад арадай түүхэ домог, үльгэр онтохо үндэһэлэн, зүжэг, хатарнуудые табяа. Гоё һайхан буряад дуунуудые болон аймаг бүхэнэй илгаатай ёхор хатар харуулһан байха юм. Түүхэдэ мэдээжэ Хоридой

Мэргэн Хун Шубуун хатан хоёр тухай домог, Булагад хүбүүнэй мүндэлэн түрэнэн түүхэ болон Омоли заһаһанай нөөсэ-боошхо тухай ехэ һонин зүжэгхэнүүдые табихан байна.

- Франциин харагшадта нангин һайхан Байгал далайн эрьедэ ажаһуудаг буряад арад тухай хөөрзэжэ, өөһэдынгөө ёһо заншал, түүхэ, үльгэр домогуудта танилсуулаабди. Харагшад ехэтэ һайхашаагаа гэжэ тэдэнэй халуун альга ташалгаар мэдэгдээ һэн,- гэжэ Дулма Сунрапова хөөрэнэ.

Тонан, Лебен хотонуудта 600-гаад зоной багтаамжатай концертын танхим соо үдэрэй хоёр дахин наада дэлгэһэн байна. Тэрэ хото хадаа Леман гэһэн тунгалаг сэбэр уһатай нуурай эрьедэ байрланхай. Тэрэ нуурта хун сагаан шубууд тамаран сэнгэжэ, ан-бун амаржа байдаг ха. Тэндэхи зон хун шубуун гарбалтай буряадууд тухай мэдээсэлээр ехэтэ һонирхоо. Залуу артистнар удаань Ницца, Канн, Монако гэһэн газарнуудаар аяншалаа. “Еохорой һүни” гэһэн заншалта хэмжээ ябуулгада Дулма Сунрапова Елена Борохитова хоёр дуу, хатарай “Байгал” театрай артистнартай эдэбхитэй хабаадаһан байха юм.

“ИНАГ ДУРАНАЙ НАМАРАЙ ХҮГЖЭМ”
ДУЛМА Сунрапова нёдондо ноябрь һара соо Буряадтаа мэдээжэ боложо байһан Ринчин

Дашицыреновтэй суг хамта “Осенние мелодии любви” гэһэн проект бэлдэжэ, Шэтэ хотоһоо эхилжэ, концерт-наада дэлгээ бэлэй. Энэ проектээрэ хожуулаа августын 2-һоо гастрольдо гарахань. Мүн августын тэн багаар Шэнэхээн нютаг ошожо, дуу хүгжэм дэлгэхэ түсэбтэй.

ШЭНЭ ДИСК - “ШАМДАА ЗОРЮУЛНАБ”
ДУЛМА Сунрапова өөрингөө дуунуудай 2-дохи альбом гаргахаяа бэлдэлгын ажал ябуулна. “Минии хүсэл” гэһэн түрүүшын альбом 2008 ондо гаргаа бэлэй. Тэрэ альбом соонь Дулмын дуулаһан 13 дуунууд ороһон юм. Мүнөө бэлдэгдэжэ байһан шэнэ альбом хоёр дискһээ бүридэхэ. Нэгэ соонь Дулмын өөрөө дуулаһан дуунууд, нүгөөдэ соонь Дулмын зохёһон дуунуудые Буряадаймнай бэлигтэй дуушад

дуулана. Намарай эхин һаранууд соо шэнэ альбомой нара харахадань, Улаан-Үдэдэ танилсуулгын баяр үнгэрхэ. Шэнэ альбом юундэ “Шамдаа зорюулнаб” гэжэ нэрлэгдэнхэйб гэжэ ойлгосотой ёһотой. 2012 ондо үнгэргэгдэһэн Уласхоорондын Бүгэдэ Буряадай “Алтаргана” нааданда Дулма Буряад Республикые түлөөлжэ, “Минии Буряад орон”, “Шамдаа зорюулнаб” гэһэн дуунуудые өөрөө зохёожо гүйсэдхөөд, алтан медальда хүртэһэн юм.

“Эдэ дуунуудни амжалта асараа ха юм. “Шамдаа зорюулнаб” гэһэн дуумни олондо ехэтэ һайхашаагдаад, мүнөө үсын хит боложо байна гэжэ шагнагшад мэдүүлдэг. Тиймэһээ шэнэ альбомой нэрэ боложо тодорoo бшуу”,- гэжэ Дулма Сунрапова тайлбарилба.

Цырегма САМПИЛОВА.

“Буряад үнэндэ” толилогдоһоной һүүлээр

ҮНДЭН ХЭЛЭМНАЙ

Буряад хэлээ сэгнэжэ ябая, Булагаа шэргээнэ нютаг - нютаг бэшэ, Угаа алдаһан хүн - хүн бэшэ, Хэлээ мартаһан арад - арад бэшэ гэнэн аман үгэ бии гээшэ. Хүн бүхэн түрэнэй нютагтай, түрэнэй эхэтэй, түрэл хэлэтэй, түрэл арадтай. Эдэ зүйлүүдэй алининьше хүнэй ажабайдалтай таһаршагүй бүхөөр холбоотой. Мүнөө үедэ буряад хэлэмнай гүрэнэй хэлэн гэжэ тоологдодогше наа, гүрэнэй хэмжээнэй зэргэдэ хэрэглэгдэнэгүй. Энэниие

бэлүүлхын тула һүүлэй үедэ яһала ажал ябуулагдана. Буряад хэлээ хүгжөөхэ, олон зоной дунда дэлгэрүүлхэ, илангаяа залуушуулые түрэл хэлэн дээрээ хөөрэлдүүлжэ һургаха зорилго табигдана. Тиибэшье заримашуул буряад хэлэн-гүрэнэй хэлэн гэнэн хэмжээ ябуулга болуулха, заатагүй хэлэ үзэхэ ёһогүй, гансал дуратайшуул буряад хэлэ үзэхэ ёһотой гэнэн дүрадхалнуудые оруулна. Энэнь буруу ябадал гэшэ! Минии ханахада, республикымнай ямаршье яһатанай буряад хэлэ үзөө наа, үлүү болохогүй. Үндэһэн хэлэн дээрэ буряад

ад арадай түүхэ, ёһо заншал, соёл болбосорол мэдэжэ ябаһан хүн жаргалтай хүн гэшэ. Хүүгэдэй сэсэрлигһээ эжилээд, буряад хэлээ шудалха, гэр бүлэдөө, ажал хүдэлмэридөө, һургуулинуудта буряадаараа дуугаржа, ури хүүгэдээ, аша гүшанараа буряад хэлэндэ һургаха ёһотойбди. Үбгэ эсэгэнэрһээмнай үни саһаа дамжан ерэнэн жэнхэни һайхан түрэл буряад хэлээ шудалжа, сэгнэжэ, үргэжэ ходоодоо ябаял даа! **Батор БАИНОВ, “Галтай” гэнэн хизаарлагдамаал харюусалгатай бүлгэмэй директор.** Сэлэнгын аймаг.

АРХИИН АРБАН ГУРБАН ЖОЛОО ТУХАЙ

Хүндэтэ нүхэд! “Россиин үндэһэн арадуудай уран зохёол” гэнэн ниитэ гаршадоро Алитет Немтушкинай “Доодо замбида орохо зам” гэнэн туужын буряад хэлэн дээрэ оршуулгые хэблэһэмнай, манай олохон уншагшад сэгнэһэн байна. Республикымнай мэдээжэ түрэл хэлэнэй багшанарай нэгэн, бэлигтэй зохёолшон Баяр Гомбоев энэ оршуулга ехэ һайнаар хээ, үдхыень дэлбэлэн гаргажа шаддаа гээд ханагдана.

Бэлигтэй, хурса гуурһатай нүхэрэймнай саһаа урид энэ дэлхэйтэй хахасаниинь ехэл харамтай. Манай эдэбхитэй уншагшад нэгэн Н.Д.Банзаракцаев буряад угсаатанай архида олоор ороһон сошордомо байдалда ханаагаа зобожо, өөрынгөө ханамжамүрнүүдые газетэдэ асараа нэн. Николай Дорнеевичэй ханамжые буримүһэн хубалдаха зон олон байха гээд найдагдана. **Туяна САМБЯЛОВА, редактор.**

ЮРӨӨЛ – АМАН УГЫН ДЭЭЖЭ

Үтэлхэ наһандаа гомдолгүй, Үбдэг дээрээ ашатаая Үе наһаараа жаргалтаая! Ута наһа наһалжа, Удаан жаргал эдлэжэ, Утаһан бүһээ андалдаһаар, Ураг тарагаараа баяжаһаараа - һураг суугаа дэлгэрүүлэнгээ, һайхан нүхэдөөр эблэрэнгээ, ханаһан урмаа сэдхэнхэй, ханаан дүүрэн эльгэлэнхэй - сэдхэл тэнюун ажаһуугыт, сэнгүүхэн наһаараа жаргыт!

Гараһан жэлнай гэр бүхэндэ Гун жаргалай гэрэлээр сасарһай, Адууша, нүүрһэшэ, шулэгшэ нүхэдтэ Ажаһуудалдань амжалтын баяр асарһай. Комбайн жолоодогшо, газар малтагша, Космонавт бологшодто юрөөл болтогой!

Арадай бэлигһээ һабагша татагша аялга дуушадта юрөөл болтогой! Талаараа дүүрэн таряатай, Талмай дүүрэн малтай, Малгай дүүрэн ухаатай Мүнөөнэй хүнүүдтэ юрөөл болтогой!

ЮРӨӨЛ ГЭДЭГ БОЛОЕЛ!

Агаар, уһан, нарамнай-Алтан дэлхэйн гурбан эрдэни. Аба, эжы, багшамнай-Амиды наһанай гурбан эрдэни. Гэшхэлжэ ябадаг газарнай, Гэрлэжэ хамтарһан амарагнай, Гэртээ тэнжэһэн гарбалнай – Гэгээн түрэлтэ гурбан эрдэни. “Буряад үнэнэй” энэ жэлэй 26-дахи дугаарта Цырегма Сампилова «Уншагшад ай ханамжа хэрэгтэй» гэнэн гаршаг доро “Юрөөл” гү, али “үрээл” гү? гэжэ асууһан юм. Энэ асуудалда харюу бэшэхэдээ, нюуса нөөсэгүй иигэжэ хэлэхэ байнаб. Буряад баян хэлэнэймнай алтан зулай “юрөөл” ха юм. “үрээл” гэнэн угые ондоогоор ойлгожо болохоор. Жэшээ болгон харуулһуу. Залуу мори унаһан Гомбо хажуудам ерээд, мэндэшэлбэ. “Энэ мориншни Дамбын үрээл?” – гэжэ асуухалби.

үгы гэхэдэм, алдуугүй байха. Х.Намсараевай “Эхын юрөөл” зохёолые дурсадаггүй буряад олдохогүйл. Баранда мэдээжэ Гунга Чимитов, уран зураашад Лубсан Доржиев, Цырен-Намжал Очиров болон бусдай «Юрөөл» гээд бэшыт гэнэн ханамжануудые “Үнэн” хэблэлдэ уншажа баясаһандаа, өөрынгөөшье ханамжые бэшэжэ толилуулаа нэм. Тэрэ гэнээр олон жэлнүүдэй үнгэрбэшье, энэ асуудалай дахин һүжэрхэдэ, Хамба лама Дамба Аюшеев зүб харгыда орохые заабарилхадаа, ехэл буянтай ааб даа. Урдандаа нүгшөөшэдые хадагалдаг газарые хүнэй маани, хойтын маани убаа таани гэдэг байһан юм даа. “Сагай хубилхада, садхалан нохой зуудаг. Зоной хубилхада, зольбо нохой зуудаг” гэдэгэй ёһоор, “юрөөл” гэнэн алтан үгээ нүгшөөжэрхөд, хоорондоо арсалдажа зобоһоной хэрэггүйл даа. Хүндэтэ уншагшад! Таанадаа иигэжэ юрөөгөөд, саашадаа хэблэлэй хуудан дээрэ үлзана бээзбди.

“Юрөөгөө”, “үрээгээ” эдэ хоёр угын илгаае бодомжолоод үзыт! - Дошхон үрээгээ хазаарлажа унаад, ажалдаа ошо! – гэжэ би хүбүүндээ хэлэхэ байналби. Иимэ үгэнүүдэй байбашье, “юрөөл” гэнэн гансахан үгээ хэлэхээ маргаһамнай буруу хэрэг гэжэ үнэн зүрхэнһөө буруушаадагби. Түрэл арадайнгаа ёһо заншалаа, үнэр баян түрэл хэлээ хүгжөөхын тула “Үнэн” хэблэлэй ажалшад ай хэды ехэ оролдолго гаргажа байһан мүнөө сагта “юрөөлэй үзүүртэ тоһон” гэдэг үгэнһөө буруу тээшээ буляалдаад, юунэйшье урда орохогүйбди. “Хэн хүбүүн золтойдоо хурьгэн духаряа баригша ааб? Хэн поэт обтойдоо уран юрөөл уншагша ааб?” Цэдэн Галсановай «Инаг буряад басаган» гэжэ шулэгые уншаагүй минии үетэн

Эртэ бодожо, үдэрөө утадхая. Эбтэй ябажа, наһаяа утадхая! Бэшгэйнгээ эхинэй зохёолой үргэлжэлэл дүүргэһүүб даа: **Юһэн эрдэнээр юрөөхэ Юүгээр сэнтэй гээшэб даа. Түмэн таабаряа түүрээхэ Түрэл арадайм заншал юм.** **Далан худалаар дашуурһан Дарагар шарайта нимгэрхэ. Дүншүүр маания дүүргэхэ Дүүнэр урган гараһай даа!** **Цыбикжаб НАЙДАНОВ.** Михайловка, Захамин.

АРХИНША

Архи тамхи хоёр Аха дүү боложо халашагүй. Архинай охин – аминдашни зоболонтой, Архинай охин - үри бээдэшни гайтай. Амиды мэндын ябадалда Арьяатан болоно гэжэ ойлгышл Автомобилиин аварида орожо, Алуулнал олон зон һогтуугаар. Аяга архи абахада, хүнгэн, Амталжа ехээр уубалшни, Алдуунь ехэ хүндэхэн. Архимнай 13 жолоотой, Аргагүй ямаршье олон юм даа? Алдабалшни нэгэ жолоогоо Архияа уужа эхилхэдээ. Амташаа наа, халахаш. Ажабайдалаа, гэр бүлөө Алдахаш хамаг сүлөөгөө! Аха дүүнэртээ хэрэггүй, Адхашье ажаггүй болохош өөрөө! Архинай охиндо абтасан,

Ажабайдалаа алдасан, Алта мунгэндэ ядарсан Айхабтар зон олон бэшэ гү? Аргаа сайнаар бодожо, Ажалаа сайнаар хэжэ, Алтан тэмдэгтэ хүртэмөөр, Алдуутай зон олон бэшэ гү? Азатай наа, энэ наһандаа Архи тамхин хоёртой Алгасан ходо ябадал, Абари зангаа заһажа, Ажал гээшэмнай жаргал гэжэ, Арад зондоо хүндэтэй, Алдар нэрэтэй болохш. Аха дүүнэртээ сэнтэй, Арюун сэбэр санаатай, Аба эжынгээ нэрэ нэрлүүлэн, Ажасуухан хэрэгтэй! Арадай сэнтэй зан заншалые, Аман зугаа суглуулан, Ансамбль, наадан дэлгэрүүлжэ, Арадтаа хүндэтэй ябаха хэрэгтэй!

ДУХАРЯШАН

Диважин орондо хүргэлтэй Дүтэ нүхэд сугларбад. Дээдын ехэ эрдэмтэй Далан наһанай үндэр Дабаан дээрэ гараһан нүхэр Даша үбгэн байлсаба, Духаряа үлүү баринхай, Дэндүү зугаа эхилбэ. Дуушье дуулахаар забдаба. Дамай зантай нүхэд Дарад гээд байба. Дабхаряа олон үгэнүүдые Дан шангаар дуугарбаш. Дээгүүр наһатай нүхэдые Дэмы ханааень зобообош. Даншье ехэ нэрээ гутаангүй, Дахяад иигэжэ ябангүй, Дурим байдалаа заһажа, Дэмжэг ябадалтай болыш даа. Дайндашье ябаад ерэнэн зонууд Духаряашан болоһон хүн үгыл даа. Дамай хатуу каторгаар ябаашад, Даажэ бээ баряад ябадаг лэ даа. Духаряа ехээр барингүй,

Дундуур ябажа болодог лэ даа. Дамби үбгөө, үндэр наһатан, Дэмы үгэ хэлэдэггүйл даа. Дорюун харгыда орогдобол, Дотор һайхан - хүнэй һайхан лэ! Дэндүү ябадалаа орхихыетнай Дээжэ таанартаа үргэдэг лэ. Духаряанай шабхаруу шамайемнай Даража үгы хэхээр шадалтай. Дүрим байдалаа алдабал, Дутуу хүн болодог үдхатай. Духаряа ехээр баринхан залуушуул Дадабал энээнһээ халадаггүйл. Даллаха дутуу нүхэд олдохол, Дүршэл заншалаа алдахал, Дүтыншни залуу түрэлхинүүд Дурагүйдэдэг шамдаа болохол! **Николай БАНЗАРАКЦАЕВ.**

08.40	М/Ф (6+)
09.00	"ДОМ-2. LIVE" (16+)
10.30	"БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30	Х/Ф "КАПИТАН ЗУМ"
14.00	"ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". (16+)
14.15	"ТРИУМФ В КАЗАНИ. ЗАМЕТКИ ОЧЕВИДЦА" (6+)
14.30, 18.00, 20.00	Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ" (16+)
15.00, 20.30	Т/С "САШАТАНЯ"
15.30	Т/С "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА" (16+)
19.00	"УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ". ПОГОДА (16+)
19.15	М/Ф ИЛИМ (6+)
21.00	Х/Ф "БУНТАРКА"
23.30, 23.30	"ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00	Х/Ф "БЛУДНАЯ ДОЧЬ"

ТИВИКОМ

06.30, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00	НОВОСТИ ДНЯ (16+)
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00	НОВОСТИ ДНЯ (16+)

07.00, 07.30	09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ "ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ" (16+)
08.00, 01.00	НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ "ПЯТЬ ИСТОРИЙ" (16+)
08.30	Т/С "НЕПРИРУЧЕННЫЕ"
10.05	Т/С "ВРЕМЯ ЛЮБИТЬ"
11.05	Т/С "АДЪЮТАНТЫ ЛЮБВИ"
12.05	Х/Ф "УЗНИК ЗАМКА ИФ"
13.05	М/Ф
14.20	Д/Ф "МИЛЛИОНЕРЫ НА ЛЬДУ"
14.45	Х/Ф "БАЙРОН"
15.30	Д/Ф "СИНДРОМ ЗОЛУШКИ"
17.05	Т/С "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (12+)
18.05	"ЕСТЬ РАЗГОВОР" (12+). ЗУРХАЙ
19.00	Т/С "ДЕСАНТНЫЙ БАТЯ"
20.05	"ПЯТЬ ИСТОРИЙ" (16+). ЗУРХАЙ
21.00	Т/С "ИСТОРИЯ ТОМА ДЖОНСА. НАЙДЕНЬША"
22.00	"ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
23.30	"ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
01.30	"НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

09.00, 11.20, 13.05, 15.30, 18.30, 20.55,	
---	--

23.55, 01.25, 02.05, 02.50, 03.30, 03.50	МЕТЕО-МИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
08.00	М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА" (6+)
09.00	М/С "МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ" (6+)
09.30	М/С "ЧАРОДЕЙКИ" (12+)
10.00	"ПАПИНЫ ДОЧКИ"
11.00, 15.30, 21.30, 02.00	МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
11.30, 19.30, 20.30, 21.00, 22.00	"ВОРОНИНЫ"
14.00, 22.30	"КУХНЯ"
14.30, 19.00, 01.30	Т/С "ДАЁШЬ МОЛОДЁЖЬ!" (16+)
16.00, 00.30	Т/С "6 КАДРОВ" (16+)
16.10, 17.30	ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ"
23.00	"НЕУДЕРЖИМЫЕ" (16+)
02.30	"СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ" (16+)
03.00	"ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО ВЗРЫВА"
03.50	"МЕСТЬ ПОДРУЖЕК НЕВЕСТЫ" (16+)
05.35	Т/С "СЕСТРА ГОТОРН" (16+)
06.25	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00	"НТВ УТРОМ"
-------	-------------

09.35, 11.00, 11.55, 12.55, 14.30, 16.30, 17.30, 18.40, 20.30, 22.25, 00.15, 00.35, 02.35, 03.35, 04.40, 06.00	Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА" (16+)
14.00, 17.00, 20.00	"СЕГОДНЯ"
"ДО СУДА" (16+)	"СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ" (16+)	"ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
Т/С "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)	"ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ" (16+)
Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА"	Т/С "МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ" (16+)
Т/С "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"	Т/С "ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ"
Т/С "РАСПЛАТА"	"КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС" (0+)
Т/С "2, 5 ЧЕЛОВЕКА"	Т/С "ПОСЛЕДНЕЕ ПУТЕШЕСТВИЕ СИНДБАДА"

СПОРТ-КАНАЛ

10.00, 12.00, 12.20, 12.55, 13.25, 14.20, 16.25, 17.20, 17.55, 20.20, 06.40, 22.55, 00.15, 00.55, 03.30, 04.00, 04.35	07.45 "МОЯ ПЛАНЕТА" (16+)
14.00, 17.00, 22.30, 03.10	"БОЛЬШОЙ СПОРТ"
"НАУКА 2.0. ЕХПЕРИМЕНТЫ"	"НАУКА 2.0. НЕПРОСТЫЕ ВЕЩИ"
"НАУКА 2.0. ОПЫТЫ ДИЛЕТАНТА"	Х/Ф "ДОСТАТЬ КОРОТЫШКУ"
21.25, 21.55	"НАУКА 2.0. БОЛЬШОЙ СКАЧОК"
Д/Ф "КУРЧАТОВСКИЙ ИНСТИТУТ. АБСОЛЮТНОЕ ОРУЖИЕ"	Д/Ф "КУРЧАТОВСКИЙ ИНСТИТУТ. АБСОЛЮТНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ"
Т/С "ОТДЕЛ С.С.С.Р."	"СЕКРЕТЫ БОЕВЫХ ИСКУССТВ"
ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ВОДНЫМ ВИДАМ СПОРТА. ПРЫЖКИ В ВОДУ. ХАЙ-ДАЙВИНГ. 27 М. МУЖЧИНЫ.	ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ВОДНЫМ ВИДАМ СПОРТА. ПЛАВАНИЕ. П
"ПОЛИГОН"	"РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. МОГЛО БЫТЬ ХУЖЕ" (16+)
Х/Ф "ЭЙР АМЕРИКА"	

Четверг, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	"ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ
"КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"	"ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.35	"ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
10.45	"МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
11.55	"ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!"
13.10	"ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!" (12+)
13.50	"ИСТИНА ГДЕ-ТО РЯДОМ" (16+)
14.35	"ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.00	Д/С "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
15.25	Т/С "ПРОСПЕКТ БРАЗИЛИИ"
16.15	"Я ПОДАЮ НА РАЗВОД" (16+)
17.10	Т/С "ЖЕНСКИЙ ДОКТОР-2"
18.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.00	Т/С "ТРОЕ В КОМИ"
19.20	"ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
19.50	"ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
20.50	"ВРЕМЯ"
22.00	Т/С "СЕРАФИМА ПРЕКРАСНАЯ"
00.30	Т/С "СЛЕДСТВИЕ ПО Телу". НОВЫЙ СЕЗОН. "ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ"
01.20	Х/Ф "СУРОВОЕ ИСПЫТАНИЕ"
03.40	Х/Ф "УМЕРЕТЬ МОЛОДЫМ"

«РОССИЯ»

06.00	"УТРО РОССИИ"
06.07, 09.07, 09.35	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00	"БАМБААХАЙ"
10.10	"БУРЯД ОРОН"
10.45	"О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30	"КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)
12.00, 12.30, 12.50, 13.00	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
15.30, 18.10, 20.40	"ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
15.50	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"	

14.00	"ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)
16.00	Т/С "ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
17.00, 18.30	Т/С "ВСЕГДА ГОВОРИ "ВСЕГДА"
19.30	"ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
21.50	"СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00	Т/С "В ЗОНЕ РИСКА"
01.35	ВЕСТИ +

КУЛЬТУРА

07.30	"ЕВРОНЬЮС"
11.00, 16.40, 20.30, 00.40	НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20	"НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15, 23.20	Т/С "ДЖИВС И ВУСТЕР"
13.10	Д/С "ИСТОРИИ В ФАРФОРЕ"
13.45, 22.05	Д/С "СКВОЗЬ КРотовую НОРУ С МОРГАНОМ ФРИМЕНОМ"
14.30	Т/С "СТРАНИЦЫ ТЕАТРАЛЬНОЙ ПАРОДИИ"
15.15	Д/Ф "КИТО. ГОРОД ХРАМОВ И МОНАСТЫРЕЙ"
15.30	Д/Ф "ТЕАТР РОБЕРТА СТУРУА"
16.10	"НЕИЗВЕСТНЫЙ ПЕТЕРГОФ"
16.50	Х/Ф "ТРЕВОЖНАЯ КНОПКА"
18.25, 03.40	Д/Ф "ВЕСТИМИНСТЕР. СЕРДЦЕ БРИТАНСКОЙ ИМПЕРИИ"
18.45	РЕНО КАПУСОН И ФРЭНК БРАЛЕ. СОНАТЫ Л. БЕТХОВЕНА
19.30	Д/Ф "ВИТУС БЕРИНГ"
19.40	"ПОЛИГЛОТ". ФРАНЦУЗСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
20.45	Д/Ф "РАЙМОНД ПАУЛС. СЫГРАЙ, МАЭСТРО, ЖИЗНЬ СВОЮ..."
21.30	"ЖИЗНЬ ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫХ ИДЕЙ"
22.50	"МОНОЛОГ В 4-Х ЧАСТЯХ. АНДРЕЙ КОНЧАЛОВСКИЙ"
00.10	"ТОЛСТЫЕ"
01.00	Д/С "АРХИВНЫЕ ТАЙНЫ"
01.30	"ДЖЕМ-5" С ДАНИИЛОМ КРАМЕРОМ
02.30	Д/Ф "И ОГЛЯНУЛСЯ Я НА ДЕЛА МОИ..."
02.55	"ACADEMIA"

АРИГ УС

07.00, 23.00, 00.30	"ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30	"ФРИКАЗОИД" (6+). ПОГОДА
07.55, 14.00, 19.30	"ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
08.25	"УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.40, 14.15, 19.15	М/Ф (6+)
09.00	"ДОМ-2. LIVE" (16+)
10.30	"БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30	Х/Ф "БУНТАРКА"
14.30, 18.00, 20.00	Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ" (16+)
15.00, 20.30	Т/С "САШАТАНЯ"
19.00	"УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ". ПОГОДА (16+)
19.15	"ТРИУМФ В КАЗАНИ. ЗАМЕТКИ ОЧЕВИДЦА" (6+)
21.00	Х/Ф "ОНА- МУЖЧИНА"
23.30	"ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00	Х/Ф "В ЛЮБВИ И ВОЙНЕ"

ТИВИКОМ

06.30, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00	НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.00, 09.00	"В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
14.30	"ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ" (16+)
01.00	НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ
"ЕСТЬ РАЗГОВОР" (12+)	Т/С "НЕПРИРУЧЕННЫЕ"
Т/С "ВРЕМЯ ЛЮБИТЬ"	Т/С "АДЪЮТАНТЫ ЛЮБВИ"
Х/Ф "УЗНИК ЗАМКА ИФ"	М/Ф
Х/Ф "10 НЕГРИТЯТ"	"ВЕСЕЛЫЕ КАРТИНКИ" (16+)
Д/Ф "ПЛАНЕТА ОКЕАН"	Т/С "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (12+)
"РАДАР-СПОРТ" (6+). ЗУРХАЙ	

20.05	Т/С "ДЕСАНТНЫЙ БАТЯ"
21.00	"ПЯТЬ ИСТОРИЙ" (16+). ЗУРХАЙ
22.00	Т/С "ИСТОРИЯ ТОМА ДЖОНСА. НАЙДЕНЬША"
23.30	"ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
01.30	"НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

09.00, 23.55, 01.25, 02.05, 02.50, 03.30, 03.50	МЕТЕО-МИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
08.00	М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА" (6+)
09.00	М/С "МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ" (6+)
09.30	М/С "ЧАРОДЕЙКИ" (12+)
10.00	"ПАПИНЫ ДОЧКИ"
11.00, 15.30, 21.30, 02.00	МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
11.30, 19.30, 20.30, 21.00, 22.00	"ВОРОНИНЫ"
14.00, 22.30	"КУХНЯ"
14.30, 19.00, 01.30	Т/С "ДАЁШЬ МОЛОДЁЖЬ!" (16+)
16.00, 01.10	Т/С "6 КАДРОВ" (16+)
16.05, 17.35	ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ"
23.00	"СТЕЛС" (16+)
02.30	"СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ" (16+)
03.00	"ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО ВЗРЫВА"
03.50	"МОЯ СУПЕРМАМА" (16+)
05.50	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00	"НТВ УТРОМ"
09.35, 11.20	Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА" (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00	"СЕГОДНЯ"
11.55	"ДО СУДА" (16+)
12.55	"СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.30	Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ" (16+)
16.30, 19.30	"ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"

17.30	"ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
18.40	"ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ" (16+)
20.30	Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА"
22.25	Т/С "МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ" (16+)
00.15	"СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
00.35	Т/С "ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ"
02.35	Т/С "РАСПЛАТА"
03.35	"ДАЧНЫЙ ОТВЕТ" (0+)
04.40	Т/С "2, 5 ЧЕЛОВЕКА"
06.00	Т/С "ПОСЛЕДНЕЕ ПУТЕШЕСТВИЕ СИНДБАДА"

СПОРТ-КАНАЛ

09.00	СМЕШАННЫЕ ЕДИНОБОРСТВА. ВЕЛЛАТОР. А. КОРЕШКОВ (РОССИЯ) - Б. АСКРЕН (США), В. МИНАКОВ (РОССИЯ) - Р. МАРТИНЕС (США). ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ США
11.00, 08.10	"МОЯ ПЛАНЕТА"
12.00, 14.00, 17.00, 22.15, 03.30	"БОЛЬШОЙ СПОРТ"
12.20	"РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. МОГЛО БЫТЬ ХУЖЕ" (16+)
12.50	"ЧЕЛОВЕК МИРА" С АНДРЕЕМ ПОНКРАТОВЫМ
14.20	Х/Ф "ЭЙР АМЕРИКА"
16.25	"НАУКА 2.0. БОЛЬШОЙ СКАЧОК"
17.20	"ПОЛИГОН"
18.25	Т/С "ОТДЕЛ С.С.С.Р."
20.10, 07.15	"СЕКРЕТЫ БОЕВЫХ ИСКУССТВ"
21.10	"НАУКА 2.0. НЕПРОСТЫЕ ВЕЩИ"
21.40, 03.50	"НАУКА 2.0. ЕХПЕРИМЕНТЫ"
22.35	СМЕШАННЫЕ ЕДИНОБОРСТВА. ВЕЛЛАТОР. А. КОРЕШКОВ (РОССИЯ) - Б. АСКРЕН (США), В. МИНАКОВ (РОССИЯ) - Р. МАРТИНЕС (США). ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ США (16+)
00.05	ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ВОДНЫМ ВИДАМ СПОРТА. ПЛАВАНИЕ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ИСПАНИИ
04.50	Х/Ф "МИФ"
09.30	"РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. САМЫЕ ОПАСНЫЕ ЖИВОТНЫЕ"

Пятница, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	"ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ
"КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"	"ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.35	"ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
10.45	"МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
11.55	"ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!"
13.10	"ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!" С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
14.35	"ИСТИНА ГДЕ-ТО РЯДОМ" (16+)
15.00	"ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25	Д/С "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.15	Т/С "ПРОСПЕКТ БРАЗИЛИИ"
17.10	"ЖДИ МЕНЯ"
18.00	Т/С "ЖЕНСКИЙ ДОКТОР-2"
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.20	Т/С "ТРОЕ В КОМИ"
19.50	"ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН"
20.50	"ПОЛЕ ЧУДЕС"
22.00	"ВРЕМЯ"
22.30	"ОДИН В ОДИН!" НА БИС!
01.35	Д/Ф "У2: С НЕБЕС НА ЗЕМЛЮ". "ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ"
03.20	Х/Ф "ПРОДЮСЕРЫ"
05.50	Т/С "ЭЛЕМЕНТАРНО"

«РОССИЯ»

06.00	"УТРО РОССИИ"
06.07, 09.07, 09.35	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00	"1000 МЕЛОЧЕЙ"
10.45	"О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30	"КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)
12.00, 12.30, 12.50, 13.00	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
15.30, 18.10, 20.40	"ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
15.50	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ

13.00	Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00	"ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)
16.00	Т/С "ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
17.00, 18.30	Т/С "ВСЕГДА ГОВОРИ "ВСЕГДА"-2"
19.30	"ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
21.50	"СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00	"КРИВОЕ ЗЕРКАЛО"
23.55	Х/Ф "ПОЛЫНЬ - ТРАВА ОКАЯНА"
01.55	Х/Ф "ЧЕРЕПА"

КУЛЬТУРА

07.30	"ЕВРОНЬЮС"
11.00, 16.40, 20.30, 00.40	НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20	Д/С "СОБЛАЗНЕННЫЕ СТРАНОЙ СОВЕТОВ"
12.00	"ВАЖНЫЕ ВЕЩИ"
12.15	Т/С "ДЖИВС И ВУСТЕР"
13.10	Д/С "ИСТОРИИ В ФАРФОРЕ"
13.35	Д/Ф "ВИТУС БЕРИНГ"
13.45	Д/С "СКВОЗЬ КРотовую НОРУ С МОРГАНОМ ФРИМЕНОМ"

Суббота, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, including programs like 'Новости', 'Играй, гармонь любимая', 'Смак', etc.

«РОССИЯ»

Table with TV schedule for the Russia channel on Saturday.

Table with TV schedule for the second channel on Saturday.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for the Culture section on Saturday.

Table with TV schedule for the ARIG US channel on Saturday.

Table with TV schedule for the STS «БАЙКАЛ» channel on Saturday.

Table with TV schedule for the TИВИКОМ channel on Saturday.

Table with TV schedule for the STS «БАЙКАЛ» channel on Saturday (continued).

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV schedule for the STS «БАЙКАЛ» channel on Saturday (continued).

НТВ

Table with TV schedule for the NTV channel on Saturday.

Table with TV schedule for the СПОРТ-КАНАЛ channel on Saturday.

СПОРТ-КАНАЛ

Table with TV schedule for the Sport channel on Saturday.

Воскресенье, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for the first channel on Sunday.

«РОССИЯ»

Table with TV schedule for the Russia channel on Sunday.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for the Culture section on Sunday.

Table with TV schedule for the second channel on Sunday.

АРИГ УС

Table with TV schedule for the ARIG US channel on Sunday.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for the TИВИКОМ channel on Sunday.

Table with TV schedule for the STS «БАЙКАЛ» channel on Sunday.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV schedule for the STS «БАЙКАЛ» channel on Sunday.

НТВ

Table with TV schedule for the NTV channel on Sunday.

СПОРТ-КАНАЛ

Table with TV schedule for the Sport channel on Sunday.

Table with TV schedule for the STS «БАЙКАЛ» channel on Sunday (continued).

Advertisement for Amarsalga featuring a woman's face and text about services.

Large advertisement for bedding and home textiles with prices and contact information.

Advertisement for apartment rental services with contact details.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Найхан дурасхаал

Гарма-Доди ДАМБАЕВ

ИНАГ ГАНСАТАЯА УУЛЗАЛГА

(Үргэлжлэл. Эхинийн үрдахи дугаарта).

Байза, Дулма үнгэрэгшэ зун практикадаа манай колхоздо байхдаа, юун гэж бэлэй. Аа-а, ханааб, ханааб. Город ерэжэ, хүгшэн эхэтэймни хөөрэлдөөрэй. «Намгамни болыш гэжэ бү албадыш даа, институтдаа дүүргэхэ ёһотойб», - гэжэ нэн. Тиэхэдэнь би наадажа хэлэнэ гэжэ ханаад, институтдаа дүүргэхэдэ, хадаг табиha хүниие эльгээхэб, үгы наа, хүгшэн эхэтэймни гарыеш эрихээе город өөрөө ошохооб гэжэ хэлээ нэм. Мүнөө би наһанайнгаа хуби заяае гансааран шийдхэжэ, тэрэ хүгшэнэй уулзан, хөөрэлдэнгүйгөө өөрынгөө энэ үйлэ хэрэгые бүтээжэ яашые шадахагүй байнаб. Хүгшэн бидэ хоёрой уулзалга ямараар үнгэрхэб».

Иимэ бодолнуудые толгой соогоо үлхэлдүүлэн, сэдхэлэ хүлгөөжэ, ханаа үнөөндэ абташоод, халта зүрхэ алдан хууһан Дугар гэнтэ дээрэһээ амияа абамсаараа, аалиханаар ханаа алдаба. Тиигэхэдэнь тэрэниие унтажа хууна гэжэ ханаан хажуудахи эхэнэрын нөөл сошордонгёр залд гэн, тэрэһээ хажуу тээшээ болоод, гайхан гэлэһэн юмэ нүдэнэйнгөө шэгшгээр хөлойн хараадхиба.

Тээд нүдөө аняад, дуратай басагантаяа, тэрэһэй хүгшэн эхэтэй яажа уулзаха тухай гүнзэги бодолдо абташоод хууһан Дугар хажуудахиингаа гайханые хаанаһаа мэдэхэб даа. Дугарай хомхойгөөр агаар хорон, дахин амилхадань, тэрэниие ногтуу гэжэ тэрэ эхэнэр ханамсаараа, хууриһаа түргэн бодошоо. Юунэй болоһые ойлгодо ядаһан хүбүүн үрөөһэн нүдөө нээжэ, хүл дээрээ зогсоод байһан эхэнэрэй нюур өөдэ лүнхын хараба. Тиэхэдэнь тэрэ эхэнэр сагаа эрөөһээр хараһан Дугарай нүдэнһөө бүри ехээр айжа, зоной дундуур саашаа ябашаба.

Дугар хандали дээрэ лаб хуугаад, нүдөөэ дахин анижа, инаг Дулмынгаа урихан шарые урдаа бии болгон, энеэбхилһэн дабхаряатай нүдэнь хайхашаан харахад гэнэ.

Ямар рейсэй самолет ниидэжэ ерэһыне сонсохгодо. Танилаа, түрлөө ба инагаа угтахаяа ерэгшэдэй аэропортын байшан соһоо газашаа гарахадань, Дугар тэдэнэй гүнгэнэлдэхые, гуталайнгаа улаар шала шудархыень элээр дуулана.

Самолёдой турбина аймшагтай шангаар, сонхын шэлэй доһолтор хүүеэ, абяагаа эгсээр доошонь унагаан гиинууһаар унтарааба. Дугар нүдөө аняад лэ хууна. Удангүй үүдэн нээгдэжэ, самолёдоо буугшад угтажа байгшадтаяа шанга шангаар дуугаралдан оронод. Шэмээгүй болошоод байһан зал хүн зоной хөөрэлдөөһөө хүнхинэнэ.

«Хэрбээ Дулмадаа телеграмма сохёо наамни, намайе угтахаяа ерэхэ байгаа. Сагай уларилай мууһаа самоледнай ямар удаан нагтааб. Телеграмма үгөөгүймни болоо. Эндэ ерээ наа, долоон час

хүлээжэ сүхэрхэ байгаа. Город орохо гэхэдэ, таксинууд орой хүни ябанагүй. Унтажа байхадань, Дулмадаа ошоходо, ямар юм даа... Байза, Дулмын үгэгшэ телефоной номер хэды бэлэй, - гэжэ Дугар ухаан бодолоо гүйлгөөд, хоёр гараараа хүхээ дараад, костюмайнгаа дотор хармаан соохи юмэээ барижа үзэнэ. - Блокнодни байна. Гэртэмни хонходоод, минни байгаа наа ерээрэй гэжэ нэн. Тиэхэдэ Дулма намайе хүгшэн эхэтэйе үүлзуулахагүйе хүсэнэ, үгы наа, тэрэһээ нюуна. Мүнөө хонходоо наамни, эгээл гэртээ байна даа. Тээд түлэг унтажа байхадань, нэрюулээд яахамниб. Унтаг даа, үдэр болоходонь хонхондуужаб».

Ерэхээ байгша үдэр бүтээхэ тон түрүүһынгээ хэрэг тухай нүдөө аняад, ухаанайнгаа хүрэхысэ бодожо хууһан Дугарай хажууда нэгэ гартаа жаахан басага, нүгөө гартаа багахан сүүмжэ барихан тарган хүгшэн уухилһаар, аахилһаар ерээд, тогтошоо. Энэ тэрэ юмэ бодоһоор нойроо сэлмэшэһэн Дугар хэнэй хажуудань ерэһые харахаяа нүдөө нээбэ.

- Хүбүүн, бидэндэ хуури гаргажа үгыш даа, - гэжэ тэрэ хүгшэн гуйба.

Дугар хажуу тээшээ боложо, хуури гаргажа үгэбэ. Хүгшэн хандали дээрэ хуужа, сүүмхээ хүлэйнгөө хажууда табяад, жаахан басагаая үбдэг дээрээ хуулгаха гэбэ. Тиэхэдэнь Дугар бодожо, хууриая тэрэ басагахандань үгэбэ.

Хүгшэн басагаая хажууда хуулгаад, нилээд удаан уухилһаар, аахилһаар, амияа доро оруулба. Басагахан мойһон харахан нүдөөрөө энеэбхилэн, Дугарые ехэл анхаралтайгаар харана. Дугар инаг Дулмынгаа уриханаар энеэбхилэн харадаг елэн хара нүдэнэй басагаханай нүдэ адлишаан, аргагүй хайхашаан харана.

Дугар хармаанһаа конфетэ гаргажа, тэрэ басагаханда үгэмсөөрөө:

- Хэн гэжэ нэрэтэйбши? - гэжэ асууба.

- Спасибо. Долгормаа гэжэ нэрэтэйб, - гэжэ басагахан тоб байса харюусаад, бүришые уриханаар энеэбхилбэ.

Тиэхэдэнь хүгшэн досоогоо бүтүү баярлашоод, бэрхэш гэнэн тэмдэг үгэжэ, толгойень эльбэн эрхэлүүлбэ. Дугар Долгормаае хөөршөөн, энэрхы дулааханаар харана.

- Хүбүүн хаанаһаабши? Хайшаа ошохоёо самолёт хүлээнш? - гэжэ хүгшэн асуугаад, нүдэээ ониилгожо, Дугарай урдаһаа харашоод, амаа ангайлган, харюусахыень хүлээнэ.

- Хүдөөгэйб. Город ерээд, оройтошоод, автобусой ертэр амаржа хуунаб. Энэ зээтнай гү?

- Бэшээ! Ашымни басаганай басаган. Хэлэн хүл хоёрын миннихиһээ хурдан юм даа.

- Энэтнай городой гэжэ мэдэхээр ородоор дуугарна. Хүдөөдэ тантаяа удаан байгаа наа, уһан буряадаар дуугардаг болохо нэн. Энэ эсэгдээ, городоо ошохоми гэжэ хашахадань, та асаржа ябана бээт даа.

- Би энэ хүнэй эхэтэй городто байдаг хүм. Далан табатайб. Энэ жэлэйл хүгшэрһэнөө мэдэбэб. Энээнһээ урагша поездоор, автобусоор, самоледоор - юугээршые хамаагүй хаанаш хүрэтэр ошоод ерэгшэ нэм. Хүсэ шадални халаа гэжэ өөрыгөө мүнөөл мэдэжэ хуунаб. Эхынь басагаая асаржа гэхэдэ, би асархаяа зүдхэжэ, аяар холын Ангарск ошоһон хүм. Юрэдөө, хоёр адли ябанабди даа. Буряадаар алахамнишые гэжэ нааш мэдэхгүй. Ородуудай дунда байгаа. Мүнөө би гэртээ асараа хадаа буряад хэлээ заа зуу заажа үгэхэ болоо ха. Түрэлхи хэлээ мэдэхгүй ябахад, муу гүб даа.

- Та хоёр айлшалаад, нютагаа бусажа ябанабты, - гэжэ Дугар хонирхобо.

- Эи, барма гэжэ-э! Иимэлби даа, хэлэхэ гэнэн юмэеэ дутуу ядуу хэлэхэб даа. Хүгшэрһэнэй тэмдэг гэшэ бэээ. Энээнэй эхэ дан залуугаар хадамда гараһан юм. Үбгэниинь бологшо хүбүүн муу хүн дайралдашоо. Архи уухадаа, алаха хюдахам гэхэ. Унтажа байһан бидэ гуталаа холхиндоогоор үмдөөд, тэрэнэй мантан нударгада адислуулан барин, дутуу ядуу хубсаланхай юмэд шудхууһан зумбараанһаа өөрэгүй гэрһээ хубарилдан гаража, тэрбелдэг нэмди. Басагамнай халаһаар хоёр жэл боложо байна. халахадань амархаб гэжэ ханагша нэм. Энэ үхин эхэ эсэгэ хоёройнгоо хоорондо ябажа, намайе зобооно. Хурьгэнэй гэртэшин эхэ хайн зон. Шэнэ жэлэй урда үбдэшэхэдэмни, худагы ерэгжэ, Долгормаае абашаа нэн. Энээнэй эхэ хургуули, ажал хэжэ тухашарха даа. Би энэ басагыень харадаг хүн гэшэб. Эхэнэ саадта басагаая ябуулха местэ олоо. Тиигэдэ лэ энэ басагыень асаржа ябанаб, - гэжэ хүгшэн олон табые ярина.

Хүгшэн Дугар хоёрой хөөрэлдэхэдэнь, Долгормаа тэдэнэй ама ээлжэлүүлэн харана. Тэдэнэй юу хэлэһыень ойлгожо ядахад, ородоор хөөрэлдэхыень гуйна.

«Далан табатай аад, ямар сарюун хүгшэн гэшэб. Минни эжы энэ хүгшэнһөө хори холо гара наһа дүү аад, ямар зүдэрүүб. Гэрэингээ ажалда дуилдэшэнхэй гэшэл ха. Би гиндэтай болотороо намга абаагүйб. Бэритэй болоо наа, сайгаашые шаныхаяа болыхо нэн. Минни зэмэтэйһээ эжы эртэ хүгшэрөө гэшэ ха... Эх, хорёодтой ябахад, сэхэ хүлтэй, сэбэр шарайтай басагадые бэдэрэгшэ нэм. Хорин долоо хүрэхэдөө, дээдэ хургуули дүүргэнэн басагаар намга хэхээ хүсэгшэ бэлэйб. Басагадые шэлэ шэлэһээр, гуша наһанайнгаа богоһо алхааб. Мүн баһа басагадые намайе голоһон байгаа ёһотой. Намга абалгые тоогоогүй - гараараа даллахадал басагад намганши болохоёо ерэхэ гэжэ ханагша нэм. Намтай сасуу ба халта дүүмэр басагад мүнөө булта хадамда гаранхай. Басагад гэшэ наһаяа хүсэхэдөөл бэе бээһээ үрдилдэн, булта хадамда гарадаг байна. Тэдэнэй зариман үбгэнһөө халаад,

хоёрдохиёо хадамда гаража үрдинхэй. Наһатай болоод, басагадтай танилсаха гэхэдээ, зүрхэгүй бологдодог байна. Тээшье хорёодтой басага хаража байхадань, намга хэхэ гэхэдэ, абари зангынь үхибүүн аад лэ үхибүүн байха. Бурханай үршөөлөөр гэшэдэл, ямар талаангаар Дулма нёдондо манай колхоздо практикада ерээб», - гэжэ сэдхэжэ байһан Дугар ярижа хууһан хүгшэнэй юушые асуухыень ойлгонгүй үлэшэбэ.

- Хүгшөө юун гэбэт даа? - гэжэ хана түшөөд, хүл дээрээ байһан Дугар асуугаад, хүгшэн тээшэ хараба.

- Город ямар хэрэгээр ерээбши гэжэ нэм. Харюусахагүйдэш, морин шэнги хүл дээрээ унтажа байна гэшэ гү гэжэ ханааб.

- Жолоошоной курсада хурахаая ерээб. Колхозой түрүүлэгшэ арай гэжэ табяа юм даа.

- Тээ-э! Колхоздотнай жолоошод дүүрэн байхадань, түрүүлэгшэтнай шамые жолоошон болгохо дурагүй байгаа гэшэл даа. Яатараа жолоошон болохо гэжэ хүмши. Али колхозой жолоошод олзо ехэтэй юм гү?

- Би үмсэдөө «Жигули» абааб. Ябуулха гэхэдээ, үнэмшэлгэ байхагүй. Тиигэдэ лэ түрүүлэгшэһээ табилга абажа, жолоошоной курсада хурахаая ерээб. Хонишоноор хүдэлдэгби.

- Тээ-э! Баян хүбүүн ха юмши даа. Хүүгэдээр хэдыбши?

- Намга абаагүй намда юун хүүгэд байхаб даа. Ганса эхэтээ хони харагшаб. Жолоошоной курса дүүргэтэрни, нэгэ хүн хониимни адуулха, эжыдэмни хамһалсаха юм.

- Эхэнэр гү?
- Бэшэ, эрэ хун.
- Ши хэдытэйбши?
- Гушатай.

- Тээ! Мүнөө болотороо юундэ намга абаагүй хүмши? - Олдоогүй даа.

Үмсэдөө машинатай, абари зангаар зохидхон энэ хүбүүндэ ашынгаа басага хадамда үгөө наа, ямар хайн нааб гэнэн бодолдо хүгшэн сэдхэлээ абтамсаараа, тэдэ хоёрые танилсуулха ямар арга бии гэшэб гэжэ сахилгаан түргөөр ухаагаа гүйлгэнэ. Тээд үбгэнэйнгөө ухаа ороходонь, нөөргөө ниилэхэ наань, хуулиин ёһо гуримаар халаагүй басагаая энэ хүбүүнтэй танилсуулһанайшые үлүү шэнгээр тэрэндэ ханагдана.

- Курсаяа дүүргээд лэ, эндэһээ намга абаад, гэртээ бусаарай. Городто томо болоһон бэшэ, харин хүдөөһөө эндэ ерэгжэ, хургуули хэжэ байһан басага намга абахаяа ойлгоорой, - гэжэ хүгшэн ханаагаа зобоһон хэбэртэй заабарилба.

- Городто хүн болоһон басагад ямар юм?

- Хонишон шамда шэрхи, ажалша басаган хэрэгтэй ха юм даа. Городто томо болоһон басагадай ехэнхинийн хара ажал хэжэ, эдээ хоол мүртэй хайнаар шанжа шадахагүй. Шамые «Жигулитай» гэжэ городой басагад мэдээ наа, мэдто дугташалдан бат-

гана шэнги хойноһоош дахаха, шамда хадамда гарахые оролдохо. Гэрэйш газар «Жигули», гэр соош амиды «Жигули». Нэгэнэйнь тоһо шорой аршажа, сэбэрлэжэ, тоһо бензин хэжэ байха хэрэгтэй. Нүгөөдыень эрхэлүүлжэ, бөөмэйлжэ, эдээһэй хайнаар эдээлүүлжэ, гоёор хубсалүүлжа байха ёһотойш. Городой басагад тон лэ «Жигули» шэнги байха, ойлгоорой...

Тэдэнэй «Жигули» гэлдэд халахагүйдэ, Долгормаа харахан нүдөө ялалзуулан байжа, хүгшэнэй тохонгоо татаад:

- Эжымни машина худалдажа абаа гү? - гэжэ ороодор асууба.

Үгы гэнэн харюу абахад, басаган гансата баярлахаяа болижо, уруугаа хараад, ширин торхоһоо халта томошог резинэ куклаараа наадашаба.

- Арбаад жэлэй саана залушуул институт дүүргэхэ гэжэ оролдогш нэн. Мүнөөһни арбадахые дүүргээд лэ, токарь болоо наа, инженер-мэнхэнэрһээ гүндүү ехэ мүнгэ абана гүб даа. Энээнэй эхэ институтта табяа зурган жэл хуража, наһаяа эдинэ. Тэрэнээ дүүргээд, юрын хүдэлмэришэнһөө хураггүй бага салин абаха даа. Басагамни оёходоо, эдээ шаныхадаа, үбһэ сабшахадаа, сэхынь хэлэхэдэ, ажалша бэрхэ юм.

Юрэдөө, оёдолшон болоод лэ, ажалайнгаа хүүлээр хүнэй захилнуудые гэртээ оёжо байгаа наа, эдихэ, үмдэхээ олоод лэ байха нэн. Ши ухатай, холо бодолтой хүбүүн байнаш. Ши зүб лэ хургуули худар намнангүй, хонишон болоош. Олон түл, ехэ ноһо түсэбһөө үлүүлэн абахад, хонишон ехэ мүнгэ абана гүб даа, - гэжэ хүгшэн хэлээд, конфетэдэ зуураһан Долгормаагай хамар, ама гарай пулаадаар аршаба.

Дугар эсэһэн хүлэйнгөө үбдэг хулаадаад, амарһан хүл дээрээ зогсомсоороо:

- Би агроном мэргэжэлтэйб. Эндэхи хүдөө ажахын институт дүүргээ нэм, - гэжэ хэлээд, юун гэгшэ ааб гэнэндэл, хүгшэнэй урдаһаа гэтэн харахана.

- Тээ-э! Эрдэм хургуулитай хүн аад, хонишон юундэ болоо юмши? Зүб даа. Агрономой салингай бага байхадань, хонишон болоо бээш даа. Ган гасуур болоходонь, тэнгэри зэмэтэй бэшэ, харин агроном зэмэтэй шэнги байха, - гэжэ хүгшэн мэдээшэрхэшэбэ.

(Үргэлжлэлын хожом гараха).

ХЯТАДЫН 40 МЯНГАН ХУУРАМЧ ҮЗВЭРТЭЙ МУЗЕЙГ ХААЛАА

Хятадын Хэбэй мужид үзвэрийн 12 танхимтай "Jibaozhai" нэрт музей 2010 онд 60 сая юанийн өртгөөр нээгдсэн байна. Гэвч музейн үзвэрүүд хуурамч байсан учраас хаах шийдвэр гаргасан талаар эх сурвалж мэдээллээ. Тус музейн ихэнх үзвэр нь 100-2000 юанийн хуурамч бүтээгдхүүн байсан учраас даваа гарагт хаажээ.

"Jibaozhai" музей 40 мянган хуурамч үзвэрээ 4000 жилийн өмнөх Хятадын эзэнт гүрний эдлэл хэрэглэл хэмээн хүмүүсийг хуурч ихэвчлэн ашиг олж байжээ. Харамсалтай нь хуурамч үзвэрүүдийн ихэнх нь 20-р зуунд хийгдсэн цуглуулгууд байсныг холбогдох албаныхан баталсан байна.

Харин музейн эрхлэгч 40 мянга гаруй үзвэрийн ядаж 80 нь жинхэнэ эх хувь гэдгийг батална хэмээн цагдаа нарт мэдээлжээ.

Энэ хэрэг явдалтай холбогдуулан тус улсад 2011 онд нэгдсэн 400 гаруй шинэ музейг шалгахгаар болсон байна.

2011 оны тайлангаар Хятадын музейнууд дэх үлэг гүрвэлийн олдворын 80% нь хуурамч байсан бай-

на. Хятад нь олон улсын техник технологи, брэнд бүтээгдхүүнүүдийг хуурамчаар үйлдвэрлэдэгээрээ дэлхийд алдартай билээ.

Д.Идэр

Манай сайт танд таалагдаж байвал LIKE хийгээрэй. Танд баярлалаа.

Н.ЭНХБАЯР АЧ ОХИНТОЙ БОЛЛОО

МАХН-ын дарга, экс ерөнхийлөгч Н.Энхбаярын гэр бүлд дахин нэг хүн шинээр мэндэлж тэрээр ач охинтой болжээ.

Түүний ууган хүү Э.Батшугарын гэргий Америкт төрсөн байна. Энэ баярт мэдээ хүндхэн цаг үеийг туулж байгаа Н.Энхбаярын гэр бүлийн сэтгэлийг түр ч болтугай баясгаж байгаа нь ойлгомжтой.

Э.Батшугарын гэргий Т.Дариймаа хэмээх бүсгүй байдаг бөгөөд өдгөө 25 настай. Тэрээр АНУ-ын Массачусетс мужийн Бентлигийн их сургуулийг дүүргэсэн орос, англи, төвд хэлтэй чамгүй боловсролтой бүсгүй юм. Сургуулиа төгсөөд банкны салбарт ажиллаж байгаад, 2010 онд Швейцарь-Монголын Худалдааны тэнхим гэгчийг Луганод байгуулан ерөнхийлөгчөөр нь ажиллаж байсан байна. Харин тэрээр одоо "Ремиф" компанийн захирлаар ажиллаж байгаа аж.

А.Наранцэцэг

ЭДВАРД СНОУДЕНЫГ НОБЕЛИЙН ШАГНАЛД НЭР ДЭВШҮҮЛЛЭЭ

АНУ-ын Тагнуулын төв газрын ажилтан асан Эдвард Сноуденыг Нобелийн энх тайвны шагналд нэр дэвшүүлжээ. Өдгөө ОХУ-ын Шереметьево нисэх онгоцны буудлаас гарч чадахгүй байгаа түүнийг Шведийн профессор Стефан Сваллфорс нэр дэвшүүлсэн хэмээн Нобелийн шагналын хороо мэдээллээ.

Норвегийн Нобелийн хороонд ирсэн хүсэлтэд профессор Сваллфорс "Эдвард Сноуден баатарлаг чармайлт, хүн чанараараа энэ шагналыг авах эрхтэй. Тэр ганц хүн хүн төрөлхтний төрөлхийн эрх, эрх чөлөөний төлөө тэмцэж чаддагийг харуулж байна" гэсэн байжээ.

Мөн эрдэмтэн 2013 онд Эдвард Сноуденд Нобелийн шагнал олгох нь 2009 онд АНУ-ын Ерөнхийлөгч Барак Обамад яаран олгосноос болж эзнээ олоогүй хэмээх муу нэр зүүх болсон Нобелийн энх тайвны шагналын нэр хүндийг хамгаалах болно гэсэн байна.

Тагнуулын мэдээллийн ажилтан асан Эдвард Сноуден АНУ-ын Үндэсний аюулгүй байдлын агентлагын "Призм" зэрэг хөтөлбөрүүд олон улсын томоохон байгууллага хийгээд иргэдийн

харилцаа холбоог нууцаар тагнадаг тухай баримт, мэдээллийг цацсан юм. АНУ-ын эрх баригчдын шахалтын улмаас Хонконгод нуугдаж байсан тэрээр нууцыг дэлгэснийхээ дараа буюу өнгөрсөн сарын 23-ны өдрөөс хойш Шереметьево нисэх онгоцны буудлаас гарч чадахгүй байгаа юм. 32 настай Сноуден нууцыг дэлгэснээ хүн төрөлхтний аюулгүй байх эрх, шударга ёсны төлөө хэмээн тайлбарласан юм. 21 улсаас орогнол хүссэн тэрээр өчигдөр ОХУ-аас албан ёсоор орогнол хүссэн билээ. Түүнд Латин Америкийн хэд хэдэн орнууд орогнох зөвшөөрөл олгосон ч бичиг баримтгүйн улмаас нисэх буудлын дамжин өнгөрөх хэсгээс гарч чадахгүй байгаа юм.

Д.Идэр
www,24tsag.mn

Н.ЭНХБАЯРЫН ГЭРТ ХУУЛИЙНХАН НЭГЖЛЭГ ХИЙЖ ЭХЭЛЛЭЭ

Яг одоо МАХН-ын дарга Н.Энхбаярын гэрийн гадаа олон хүн цугларчээ. Учир нь Н.Энхбаярын гэрт нэгжлэг хийж, эхнэр О.Цолмонгоос нь мэдүүлэг авч байгаа талаар эх сурвалж мэдээллээ.

Энэ сургаар МАХН-ын гишүүд ч тэдний гэрийн гадаа цуглажээ. Гэвч албаны эх сурвалж тодорхой мэдээлэл өгөхгүй байна. Харин

зарим эх сурвалжийн мэдээлж буйгаар эхнэр О.Цолмонгоос нь мэдүүлэг авахаар дуудсан ч ирэхгүй байгаа учир гэрт нь очиж мэдүүлэг авч байгаа бололтой. Тэгвэл өөр нэгэн эх сурвалжийн тайлбараар бол Т.Билэгтийн мэдүүлэгтэй холбогдуулан асууж лавлах зүйл гарсан гэнэ.

Д.Ундрах /24tsag.mn/

ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Июлиин 29, гарагай 2, монгол литын 22

Энэ үдэр үргэл хэхэдэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэдэ, хадга табихада, мал хүрээһээ гаргахада, ноёнд хэрэгээр хандаха, урьһаар мүнгэ ба зөөри абахада, бээ аргалха, шэнэ хэрэг эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада, хайн. Мүн лэ хуушан гэр заһабарилха, шэнэ гэр руу нүүхэдэ, басага хадамда хүргэхэдэ, урагшатай. Мэдээсэл дуулаха, тоосолдоо шиидхэхэдэ, урагшагүй үдэр.

Июлиин 30, гарагай 3, монгол литын 23

Эд зөөритэй болохо, олзо орошо, баялиг гэртээ оруулхада, хайн үдэр.

Эрилтэ ехэтэй хэрэг эрхилхэдэ, нүгшэһэдые хүдөө табихада, шэнэ хэрэг болон олзын хэрэг эхилхэдэ, эмнэлгэдэ муу.

Үһэ абабал, алдар суутай болохо.

Июлиин 31, гарагай 4, монгол литын 24

Энэ үдэр үриэ бусааха, үһэ хайшалха, тоһоо нэжэрхэдэ, хайн. Ажалай хэрэг эрхилхэ, ажалдаа амжалта туйлахада, ноёд болон эрдэмтэдтэ хандахада, нүгэлөө наманшалха, нүүдэл хэхэ, бэриэ буулгахада, гэрһээ эд бараа гаргахада, урагшатай.

Январь, апрель, июль, октябрь һарануудай һүүлшын үдэрнүүдтэ наймаа эрхилхэдэ, газар хүдэлгэхэдэ, муу.

Үһэ абабал, үбшэн хүрэжэ магад.

Августын 1, гарагай 5, монгол литын 25

Албанай талаар дээдэ тушаалда ороходо урагшатай, үргэл хэхэ, нангин шүтөөнэй мүргэл хэхэ, эбдэрһэниэ заһабарилха,

хүндэ юумэ үгэхэ, худаг малтахада, хайн. Шуһа табиха, төөнэхэдэ, шүдэ аргалха, гал унтараахада, тарилга эрхилхэдэ, муу.

Августын 2, гарагай 6, монгол литын 26

Энэ үдэр гэр бүлын хэрэг эрхилхэдэ, гэрай барилга эхилхэдэ, аяншалгада гараха, үргэл хэхэдэ, эрдэм шудалхада, дээдын зиндаагай ноёдто хандахада, хайн хэрэг эрхилхэдэ, урагшатай.

Эмшэдтэ толгойн үбшөөр хандахада, уһа болон агаараар аяншалхада, галда хүгэдэхэдэ, урагшагүй.

Августын 3, гарагай 7, монгол литын 27

Энэ үдэр дээдэ тушаал эзэлхэдэ, үргэл бүтээхэдэ, шэнэ зарлиг баталхада, гэртээ заһабарилгын ажал хэхэдэ, аяншалхада, хайн. Мүн лэ наймаа хэхэдэ, бүһэтэйшүүлэе аргалхада, шоноһоо мал хүрэг аршалхада, шэнэ бэлшээридэ гаргахада, хайн. Гэртээ ажал хэхэдэ, сэсэг, модо тарибал, хайн.

Ажаһуудалай һуури нэлгэжэ болохогүй, ондоо хүндэ юумэ үгэхэдэ, хорюултай, гэрай элбэг байдал хоһорхо.

Августын 4, гарагай 1, монгол литын 28

Бурханай номнол бүтээхэ, заһабарилгын ажал хэхэ, хубсаһа арилгаха, сэбэрлэхэдэ, хайн. Шэнэ хубсаһа эсхэхэ, олзын хэрэг эрхилхэдэ, ном уншаха, эрдэмдэ һурахада, шэнэ гэртэ зөөхэдэ, хүнһөө юумэ абахада, шэнэ хүрээ бодхооходо, хайн.

Газарай хурьһэ эбдэхэдэ, эм уухада, модон богоһо алхахада, олзын хэрэг эрхилжэ, холын харгыда гарахада, муу.

ИТГЭЛИЙН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Июниин 15
Ивалгын дацангын Итгэлийн Хамбын ордон соо өдөр бүр Багшада зоюулагдсан хурал хоёр цагын туршид болодог. Хурлын сүүлээр Итгэлийн Хамбын Ахмад Сахигч Бимба лама зөнд нь Багшын үзүүлснийг хагас цагын туршид бисалгадаг байх юм.
Тийн ахмад сахигчийг дамжуулан, Итгэлийн Хамба цэгнэшгүй зөвшөөлнүүдийг, гүн гүнзгий, энэрэнгүй сургаалнуудийг манда өгнө.

снийг эхнэрнүүд зөвөөр ойлгох ёстой. Номын бүтээл хийх хүсэлгүй эхнэр ганц хар амийгаа дандаа хардаг дээрээс догшин хэрцгий, тогтуурьгүй сэтгэлтэй, ухаагаар балар байдаг. Хар амийгаа харалга, хэмгүй омог, атаархуу, хоролхуу зан эхнэр хүнийг их муухай, эелдэр биш болгодог! Тиймээс ийм эхнэр амгалан жаргаж, хань нөхөртөө түшэг тулга болож, алдуугаа, өөрийнөө буруу байснийг мэдэрж чаддаггүй. Жаргалтай биш дээрээс тэр хар амийгаа харадаг сэтгэлийнгээ нарин чанартай хороор орчин агаар, дайдыг бузарлан, тун дөтын ч, танил ч, танил биш ч хүнүүдийн зовлонгын шалтаг, хөрөнгө болчихдог байх юм.

Июниин 19
"Сэтгэл дотор минь хоргодоод, нүдэнд далдаар намагын улаан-шаргал булингартай ус байна", - гэж нэг лам Итгэлтийн хамбад хэлэнэ. "Тэр бол "Илажа төгс нөгчсөн Эхэ Билгийн чанад хязгаар хүрсэн Гол Зүрх" ("Шэрнин", "Сутра Сердца") ха юм", - гэж Итгэлийн Хамба айлдав. Сэтгэл дотроо уур хилэнгийн хилэнс (улаан булангир) болон урин ташаяангын хилэнс (шар булангир) харах арга чадал Билгийн үндсээр өршөөгдэдэг гэж энэ өдөр Итгэлийн Хамба айлдав шуу. Тусгайлбал, тэр бол Будда Бурханы Ранзагрийх балгаасны Гридхакуд уулан дээр айлдсан "Билгийн чанад хязгаарт хүрсэн "Билгийн Гол Зүрх" судар болоно шуу. Энэ үйл хэрэг дэлхийн Бурхан шажны түүхэд Номын хүрдийг хоёрдугаар орчуулах явдал болоно. Мөн энэ үйл хэрэгтэй нэг дор Бурхан Багша Өмнө Энэдхэгтэ үзэгдэж, Шамбалын хаан Сучандрын гуйлтаар Цагийн хүрдны эзэн Дүйнхорын – Калачакрын их тарнийг дэлхийн болон дэлхийн бус эрхэм дээдийн амьтадта айлдсан байгаа.

Урда төрлийн муу зан авир устгах гэж хэр оролдов ч, тэрний сэтгэл тогтууригүй зандаа, уур хилэнгийн, урин ташаяангын түхэлөөр олонхи учирта үзэгдэдэг шуналнуудад сэтгэл нь автсан зандаа гэж тэрэний санаагаа зовсон байвал, тэр хүн бодомжилно, сэтгэлыгээ сайжруулна, хөгжөнө гэж энэ учир гэрчилнэ шуу.

Тиймээс тэр хүн нарин нягта бэрхшээлнүүд тухай Багшад үнэн зүрхнөөс хэлэнэ шуу. Өөрийнхөө дутуу дундануудыг тэр хүний эдүй тодоор ойлгож байсан учир бүтээлч тэр хүний зорьсондоо хэзээ нэгэт хүрэх байх гэж найдамаар болоно.

Тийн сэтгэлийнхээ шар-улаан булингарыг тарааж, эсэслэн сэвэрлэхын тул ямар бүтээл хийх чухал юм гэжэ Хамба лам тодоор заана. Энэ арга бүтээл бол "Билгийн чанад хизгаар хүрсэн Гол зүрх" ("Шернин") болоно.

Июниин 24
Нэг хөгшин хоёр үүдэнд дөтлөөд: "Аль нь өвчтөй, ухаа муутай бэ? Энэ нь үү, али тэр нь үү?" – гэж асууна. "Суралцлын шалгалта барьж байсанд адил", - гэж Итгэлийн Хамба айлдана.
Өтлөөд, ухаа муутай болох – хүнүүдэд аюулай ехэ аюул, насны цааз болоно. Энээн тухай Багша одоо хэлэнэ шуу. Тэгэхдээ сэтгэлийн хүнд өвчинд бэлээр дайрагдаг эхэнэрнүүдыг онцлон заана шуу. Энэ учирт үйлын хатуу хүнд үрын боловсрож ирсэн нь зайлашгүй. Тиймээс энд хэлэгдэг-

сэтгэл мэдэрлээ хинаж чадхыгаа болихдоо, ухаан сэтгэлийн өвчинд нэрвэгдэнэ...
Ингэж хэлэхдээ, эмэгтэйчүүдийг үлүү шүүмжилхийг бид сананагүй, имагтал тэднийг энэрэн хайрлах сэтгэлээс ингэж бид товчилно. Учир нь эхнэр бол хүн төрөлхтний эх болоно. Тэрний гарт, зүрх дотор нь зохёон байгуулгын, дэлхийн эв найрамдалын агуу хүч байна шуу. Зүгээр эхнэрийн сэтгэлийн Номын бүтээл хийх сүзэг, эрмэлзэлгүй, борюрын ажамьралд ч ач буян хурьях хүсэлгүй дээрээс ухаан нь сөнөн мухардачина.

Эхнэр хүн Бурханы Номыг, Номын бүтээлыг ажабайдлынгаа эхин үндэс болгож авбал, энэрхий зөөлөн сэтгэлийн нь хүч чадлын хизааргүй их дээрээс тэр бусад хамаг амьтанд хэмнүй их ач тус хүргэх аргатай ха юм. Даяанч, бүтээлч эхнэрнүүдийн Энэдхэг, Төвдийн элит их мэргэд, югээзэрнүүдийн Номын багша байсан олохон жишээнүүд Бурхан шажины түүхэд бий байх шуу. Одоо үе хүртэр үргэлжэлдэг ноус тарнийн хатуу бүтээлнүүдийн эх тавьсан эхнэрнүүд бас л байсан шуу.

Орчлонт юртэмсын эзэн Шолмосын төмөр саварт баригдсан, элдэв эсын хуурмаг илбэ жилбэд автсан хүний нүгэлт сэтгэл эрхим дээдын, арюун сэвэр юмнүүдээс улам хүндүрэн холодно. Баас идьдэг гахайнуудта адил, юртэмсын хүн орчлонгын өжөж үмхирсэн хорото хог богыг тонно тонноор үмхэж хооллоно, тийх саанаа энэ хорото хоолоо амтархан таашаана. Хүний зүгээс ийм шунал ундаасхалын байгаа цагта хорот бог хожрон дуусахгүй. Ийм учраас: "Энэ дэлхий ямар нүх, тамын оёр уруу унахыгаа байна юм?" – гэж хашхаралтагүй л даа. Энэ тамыг бид, хүнүүд, өдөр бүр өөсдөө бий болгоно биш юм үү?

Тиймээс эрт үрд цагаас эхнэр хүн Дорно зүгтэ ход эрэгтэйчүүлын хүчит хамгаалалтад явдаг биш сэн үү? Түрүүн эцэгынгээ, хожим нь хань нөхрийнгээ, өтөлхдөө, хүбүүдийнгээ тэдхэмжэд явдаг.

Тиймээс ийм эхнэр амгалан жаргаж, хань нөхөртөө түшэг тулга болож, алдуугаа, өөрийнөө буруу байснийг мэдэрж чаддаггүй. Жаргалтай биш дээрээс тэр хар амийгаа харадаг сэтгэлийнгээ нарин чанартай хороор орчин агаар, дайдыг бузарлан, тун дөтын ч, танил ч, танил биш ч хүнүүдийн зовлонгын шалтаг, хөрөнгө болчихдог байх юм.

Эхнэр хүн Бурханы Номыг, Номын бүтээлыг ажабайдлынгаа эхин үндэс болгож авбал, энэрхий зөөлөн сэтгэлийн нь хүч чадлын хизааргүй их дээрээс тэр бусад хамаг амьтанд хэмнүй их ач тус хүргэх аргатай ха юм. Даяанч, бүтээлч эхнэрнүүдийн Энэдхэг, Төвдийн элит их мэргэд, югээзэрнүүдийн Номын багша байсан олохон жишээнүүд Бурхан шажины түүхэд бий байх шуу. Одоо үе хүртэр үргэлжэлдэг ноус тарнийн хатуу бүтээлнүүдийн эх тавьсан эхнэрнүүд бас л байсан шуу.

Орчлонт юртэмсын эзэн Шолмосын төмөр саварт баригдсан, элдэв эсын хуурмаг илбэ жилбэд автсан хүний нүгэлт сэтгэл эрхим дээдын, арюун сэвэр юмнүүдээс улам хүндүрэн холодно. Баас идьдэг гахайнуудта адил, юртэмсын хүн орчлонгын өжөж үмхирсэн хорото хог богыг тонно тонноор үмхэж хооллоно, тийх саанаа энэ хорото хоолоо амтархан таашаана. Хүний зүгээс ийм шунал ундаасхалын байгаа цагта хорот бог хожрон дуусахгүй. Ийм учраас: "Энэ дэлхий ямар нүх, тамын оёр уруу унахыгаа байна юм?" – гэж хашхаралтагүй л даа. Энэ тамыг бид, хүнүүд, өдөр бүр өөсдөө бий болгоно биш юм үү?

Тиймээс эрт үрд цагаас эхнэр хүн Дорно зүгтэ ход эрэгтэйчүүлын хүчит хамгаалалтад явдаг биш сэн үү? Түрүүн эцэгынгээ, хожим нь хань нөхрийнгээ, өтөлхдөө, хүбүүдийнгээ тэдхэмжэд явдаг.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ
хэвлэлдэ бэлдэв.
sangharussia.ru сайтаас.

<p>Буряад үнэн</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ</p> <p>Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.директора, Д.Б.Гуродармаева - зам. редактора, С.Б.Байминова - ответственный секретарь, Г.Х.Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 -отдел социально-политических проблем 21-64-36 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала "Байгал" 21-62-62 - реклама 21-50-52 -отдел распространения</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».</p> <p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burunet.ru e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 23.07.2013 в 17.00 - по графику; 23.07.2013 г. в 17.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ №2032. Тираж - 4600 экз. Общий тираж изданий 11420 экз. Цена свободная.</p> <p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p> <p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>
---	--	--

“ХАМАГ МОНГОЛ” СУУЛГЫН ДАСАН БАРИЛГАДА ТУҮХАЛБА

Үнгэрхэн долоон хоногто түүхэ домогто Түгнын талаар ажаһууһан арад зоной анхаралда үзэсхэлэнтэ найхан концерт табигдаба. Азиин арадуудай суута дуушадай эмхидхэн «Хамаг Монгол» түлэбэй артистнар Суулгын дасанай дэргэдэ сугларжа, мүнгэнэй түлбэригүи концерт наада харуулба. Энэ гайхамшагта хэмжээ ябуулгыё нютагай захиргаанай, дасанай зүблэлэй болон «Информ Полис» хэблэлэй хүтэлбэрилэгшэд дасан барилгада мүнгэ суглуулха зорилготой эмхидхэн байна.

Суулгын дасанай түүхэ гайхалтайшье, хүрөөтэйшье. 1830 ондо Буряад ороной газарта эгээн түрүүшын шулуугаар бүтээгдэн дасан болоно. Түгнын талын бурядууд булта барандаа тэрэнэй барилгада хабаадаһан юм. Айл, хүн бүхэн шадаха аргаараа: морин, буха, тэмээн ашаада ашажа, шулуунуудыё ехээр суглуулаад, барижа эхилээ. Тэдэнэ найнаар барисалдуулхын түлөө тусхайта ногоо намаа суглуулжа бусалгаад, элһэ шабартай, үндэгэнтэй холёод, мүнөө сагай барилгада хэрэглэгдэдэг цементтээ үлүү найнаар шулуунуудыё бэе бээдэнь няан, ордон шэнги томо дасанай байшан бодхоон байна. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй гушаад онуудай хүлгөөтэй сагта дасан ехэ хандаралда ороо. Совет хуулиин сэргүүд дасан тэһэлээд, ханын дэргэдэ ламанарнуудыё буудаж, олоор хюдаһан юм. Мүнөө тэндэнь хандаралда ороһон хоёр сагаан хана үлөөд байна.

2000-аад онуудаар мүргэл шажанаа һэргээлгын, дасан шэнээр барилгын талаар ажал ехээр ябуулагдажа эхилээ. Дасанай зүблэл бии болгогдоо. Тэндэ буддын шажантанай, Түгнын талын нютаг нугануудай арад зоной хажуугаар бүхы буряад арадаймнай урдаа хараха хүнүүд олоор ороһон, туһалха гэжэ өөрынгөө хубитыё оруулһан байна.

Дасанай зүблэлэй гэшүүн Туяна Зондуева хөөрэнэ:

- Суулгын дасан бодхоолгын ажал ябуулгада би үннэй оронхойб. 2008 ондо Буряад драмын театрай тайзан дээрэ марафон үнгэргэжэ, хоёр миллионһоо үлүү мүнгэ суглуулаа бэлэйбди. Тэрэ сагнаа хойшо ехээн ажал ябуулагдаа. Суулга һууринһаа энэ газар хүрэтэр зайн гал татагдаа. Дуган, ламанарай байха гэр, баани дархалагдаа. Эдэе шанаха гэр баригдажа байна. Дасанай байшанай һуури табигдаад, нэгэдэхи этаж хирпиисээр баригдаа. Теэд барилга дүүргэхэ мүнгэн үшөөл дуталдаад байнал даа. «Хамаг Монгол» түлэбэй Улан-Удэ хото ерээд байхадань һамбаашалаад, манай «Информ Полис» түлөөһэгүи, буянтай удхатай наада харуулыт даа гэжэ

тэдэндэ хандаһан байнабди. Суута артистнар манай һанамжа һайн һанаагаараа дэмжээд, наашаа ерээл даа...

Монгол арадуудай артистнарыё нэрлэбэл, Монгол гүрэнэй суута дуушад Самандын Жавхлан, Гантэсгийн Эрдэнэчимэг, Тываһаа ерэнэн Сайдаш Монгуш, Хитадай Үбэр Монголой Машбатын Баясгалан, Хальмаг Республикын Шарам Бадамхалга, Буряад ороной Чингис Раднаев гэшэд болоно. Энэ жэлэй эхиндэ эмхидхэгдэн проект Монгол гүрэнэй олон хотонуудаар, хорин зургаан хүдөө нютагуудаар концертнаадаа харуулһан байна. Буряад ороной хүдөө нютагта түрүүшынхией ерээ.

Энэ хэмжээ ябуулга эмхидхэгшэд хүндэтэ холын айлашада буряад заншалаараа хадаг барюулжа, сагаан эдээгээ дэлгэжэ угтаа. Түгнэ тоонтотой мэдээжэ эрдэмтэн Владимир Цыбикдоржиев түрэл дайдынгаа түүхэ домогуудтай танилсуулжа, агууехэ Чингисхаанай дайралдаһан мэргэд угсаатанай газар дайда энээгүүр юм гэжэ хөөрөжэ, айлашадые ехээр һонирхуулаа. Концертнаадаа харуулхын урда тээ холын айлашад тэрээгүүр сугларжа байһан бүгэдэ зонтой хамтадаа Суулгын дасанай һуури тойроод гооолоо. хүрөөтэ сагай гэршэлгэ болон үлэһэн урданай дасанай хандаранхай ханада мүргэжэ, ехэ уяржа, холын айлашад зүрхэ сэдхэлээ доһолгоо.

«Чингис хаанай нюуса» гэнэн кинодо мэргэд угсаатанай Чиледу ноёниие наадаһан Тыва Республикын дуушан Сайдаш Монгуш:

- Энэ урданай дасанай хормойдо наадаа харуулжа, тэрэнэй һэргээлгэдэ, барилгада хабаадаха аргатай болоһондоо ехээр баярлааб. Хоёр жэлэй саада тээ түрэл Тывадаа дасан барилгада хабаадаһан байнаб. Чадам хотын хажууда «Дээдэ хүрээ» гэжэ дасан шэнээр бодхоогоо һэмди. Тэндэ баһал совет хуулиин һүүлээр хоёр хандаргаданхай хана үлөөд байгаа. Мүнөө тэдэнэй хажууда дасанай ехэ комплекс шэнээр табигданхай.

Эмхидхэгшэдэй нэгэн Чингис Раднаев, бүхы артистнар Суулгын дасанай барилгада

өөрынгөө бэлигэй шадалар хандиб үргэхэ аргатай байһандаа сэдхэл зүрхэн хүлгэнэ гэжэ тэмдэглээ:

- Дасанай барилгада иигэжэ хабаадахадаа, бидэнэр дасан бодхоолго ямар гүнзэгы удхатай гээшэб гэжэ ойлгонобди. Буряад-монгол арадаа дээшэнь үргэжэ, бүхы талаһаань һэргээхэ гэжэ оролдохо ёһотойбди. Үхибүүдээ түрэл хэлэндээ һургаха, буряад-монгол сэдхэлтэй болгохо, элинсэг хулинсагайнгаа ёһо заншал, нангин мүргэлөө сахиха, арадаа дээшэнь үргэхэ гэжэ оролдохобди.

Дасанай хажууда шэнээр баригданхай тайзан дээрэнээ үдэшин наранай оротор монгол арадуудай үзэсхэлэнтэ гоё дуунууд эдэлээ. Сугларһан зон

дуушан бүхэниие халуун альга ташалгаар угтажа, дуулахадань дуулалсажа, хатархадань хатаралсажа, артистнарыё тайзан дээрэнээ удаан саг соо табиха дурагүи байгаа. Концертын түгэсхэлдэ арюудхалгын гал түүдэг бадараагдаһан байна. Түгнын талаар үни заяанай иимэ найхан дуун эдэлээгүи, иимэ ехэ баяр болоогүй гэжэ олон зон тэмдэглээ. Үймөөтэ сагта дайруулжа, хүндэ байдалда орожо байһан араднай сэдхэл зүрхөөрөө һэргэхэ ёһотой гэжэ хүнүүд олоор хэлсэһэн байна.

Концертын үедэ гурбан зугаад мянганһаа үлүү мүнгэн суглараа.

Түгнын тала дайдаар мэдээжэ, арад зондоо эгээн хүндэтэй Суулгын дасанай шэрээтэ Цы-

рен лама энэ үнгэрхэн монгол арадуудай дуушадай концертнаадан дасанай түүхэдэ орохо гэжэ тэмдэглээ:

- Эгээн ехэ, шухала ажал хэгдээшье һаа, барилгын ажал үшөөл ехэ байна даа. Арад зонойнгоо оролдолгын хүсөөр хойто жэл болотор дасанайнгаа барилга дүүргэхэ ёһотойбди. 2014 оной намар шэнэ дасанаа нээхэбди гэжэ этигэнэб.

Дасанай амбайнар нютагайнгаа захиргаанай, дасанай зүблэлэй болон «Информ Полис» хэблэлэй хүтэлбэрилэгшэдтэ, барилгада хандибаа оруулһан ажалша арад зондоо үнэн зүрхэнһөө баярыё хүргэжэ, буянтай бурхантай, һайн найхан ажаһуухыёнь хүсэһэн.

Баира БАЛЬБУРОВА.